

קובץ זכרון

במלאות שלווים לפטירתו של

הרה"ג הרה"ח

ר' אלימלך ב"ר צבי יעקב ע"ה

צויבל

**משפיע דישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש
בנוארק-מוריסטאון למעלה מיובל שנים**

יום הבהיר כ' כסלו ה'תשע"ז

פתח דבר

אמרו חז"ל (ירושלמי שקלים ב, ה) "דבריהם הם זכרונם". ועל כן, במלאות שלושים יום לפטירת אבינו וזקנינו, המשפיע הנערץ והאהוב, הרה"ג הרה"ח ר' אלימלך ב"ר צבי יעקב צויבל ע"ה, הננו מוציאים לאור קובץ זה הכולל בתוכו מדברי תורתו, סיפוריו ואמרותיו, ואנו תקוה שפרסום דברים אלו יעזור בבחינת "והחי יתן אל לבו" ויביא תועלת בעבודת ה'.

כאן המקום לציין כי בדעתנו להוציא לאור בע"ה ספר שלם שיכיל את ביאורי ר' מילך ע"ה בנגלה ובחסידות וכן את הסיפורים והאמרות שהיו שגורים על פיו.

לכן מבקשים אנו בכל לשון של בקשה שכל מי שיש בידו רשימה/הקלטה של שיעור, התועדות, סיפורים וכדו' של ר' מילך, לשלוח זאת אלינו בדוא"ל:

rabbizwiebel@gmail.com

ויהיה ממזכי הרבים.

קובץ זה מכיל:

(א) תולדות חייו של ר' מילך ע"ה, כפי שבאו בכתבה בעיתון 'כפר חב"ד' (עם כמה תוספות ושינויים), ברשותם האדיבה של המערכת.

(ב) ד' ענינים בתורת החסידות, אי אלו פירורים מריבוי חידושים וביאורים של ר' מילך ע"ה.

(ג) סיפורים ואמרות שר' מילך ע"ה הי' מספר בשם חסידים.

(ד) 'הוא הי' אומר' – אמרות שונות שהיו מרגלא בפומי' דר' מילך ע"ה.

ה) רשימת התוועדות י"ט כסלו של ר' מילך ע"ה.

כל הנ"ל נערך ע"י כמה מנכדי ר' מילך. ותודתינו נתונה להרה"ת ר' משה שי' מרינובסקי ולהת' לוי שי' טלזנר על עזרתם בעריכת והגהת הקובץ.
ויה"ר שנזכה בקרוב ממש לקיום היעוד 'והקצו ורננו שוכני עפר', והוא בתוכם, בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

יט-כ כסלו, ר"ה לחסידות – ה'תשע"ז

בני המשפחה

תולדות חיי

הבא לקמן נכתב ע"י הרה"ח ר' משה מרינובסקי שי', ונתפרסם ב'כפר חב"ד' (גליון דפרשת ויצא), ונתפרסם כאן ברשותם, עם כמה שינויים והוספות.

המשפיע הגאון החסיד ר' אלימלך צויבל ע"ה נולד בתל אביב בשנת תש"א, לאביו הרה"ח ר' צבי יעקב. סבו, אבי אביו, הרה"ח ר' משה, היה חסיד של האדמו"ר בעל דברי יחזקאל משינאווע, בן האדמו"ר בעל 'דברי חיים' מצאנז. אביו של ר' משה, הרה"ח ר' צבי יעקב, היה מחשובי החסידים של ה'דברי חיים' ומהיושבים ראשונה בשולחנו, ונודע בשם "ר' יעקב לאנצטער".

שם המשפחה המקורי היה ראזען (ומכאן שם העט שר' מילך הרבה להשתמש בו - "א. רוזן") אלא שהי' צורך לשנות את השם בגלל סיבה ליגלית, וכיון שלמשפחה הי' דוד מפורסם בשם ר' מילך צויבל, מחסידי צאנז המפורסמים בגליציה, שהיה גביר גדול ואיש מוכר וחשוב, שינה ר' צבי יעקב (או אולי כבר אביו ר' משה) את שם משפחתו לשם המשפחה של הדוד הנכבד, ור' צבי יעקב אף קרא לבנו על שם דוד זה (כך סיפר הרה"ג ר' יחזקאל ע"ה, אחיו של ר' מילך).

בשלב מסויים, ר' משה הנזכר, אבי אביו של ר' מילך, היגר מגליציה לגרמניה, כנראה לצורכי פרנסה. לאחר עליית הצורר הנאצי לשלטון, ולאחר שחוהו על בשרו אירוע אנטישמי, עלה ר' צבי יעקב לארץ ישראל והתיישב בתל אביב, שם נולד בנו אלימלך בי"ז מנחם אב תש"א.

אחיו של ר' מילך, הרה"ג ר' יחזקאל ז"ל (כיהן כראש ישיבת תפארת יעקב בירושלים) ויבדלח"ט הרה"ח ר' משה שי' (מחסידי חב"ד בלונדון), סיפרו שכבר בילדותו התבלט ר' מילך כמתמיד ושקדן במידה בלתי מצויה אצל ילדים.

תחילה למד בתלמוד-תורה של 'החינוך העצמאי' בתל אביב. בהתאם למוצאו ואישיותו רצה אביו שבניו ילמדו בישיבה חסידית, ובעצת שכנו, הרה"ח ר' יהודה שמוטקין ע"ה, מוותיקי חסידי חב"ד בת"א, שסיפר לו בשבחה של ישיבת תומכי תמימים בלוד שיש בה פנימיה והיא קולטת גם נערים צעירים, לקח ר' יעקב צויבל את בנו מילך בן האחת עשרה והביא אותו לישיבה בלוד. העיד עליו אחיו הרב יחזקאל, כי מאחר שר' מילך היה כבר אז מתמיד ואהב את הלימוד, המקום מצא חן בעיניו מאד והוא היה מאושר על ההזדמנות והאפשרות לשקוד על תלמודו כל היום ללא הפרעות.

בישיבה בלוד מצא את שאהבה נפשו והתעלה בתורה וחסידות. לאחר הלימוד ב'תלמוד תורה', המשיך את לימודיו בישיבה וכאן נהיה למחונן ומושפע קרוב של המשפיע הנודע הרה"ח ר' שלמה חיים

קסלמן, לו הוא חב את עיקר ה'חסידישקייט' המיוחדת שלו. סיפוריו ואמרותיו של ר' שלמה חיים היו שגורים על פיו כל ימיו והרבה לחזור עליהם בהתוועדויות שלו (ראה להלן במדור 'סיפורים ואמרות' כמה סיפורים ואמרות שר' מילך הי' מספר בשם ר' שלמה חיים).

חבריו מאותם ימים מספרים שבתחילת בואו לתומכי תמימים לא נתפס ר' מילך כל-כך ללימוד חסידות והגה רק בנגלה, אך ר' שלמה חיים משך אותו ועודד אותו להשקיע כוחות בחסידות.

בד בבד עם הלימוד בשקידה והתמדה והעיסוק ב'עבודה' בהדרכתו של ר' שלמה חיים, עסק ר' מילך גם בפעילות להפצת המעיינות. במסגרת תפקידו כחבר הנהלת את"ה ('איגוד תלמידי הישיבות') בלוד, היה נוסע מעת לעת למסור שיעורי חסידות בישיבות תיכוניות. כנהוג, דיווחו לרבי על כל הפעילות. בדרך כלל, לא היתה תגובה ישירה של הרבי על הדו"חות, אך פעם אחת כתבו לרבי, כי היות שהיתה שמועה כי בישיבה בלוד לא לומדים בנגלה כראוי, הוחלט שכאשר ייצאו לישיבות שונות ידברו עם בני הישיבות לא רק בחסידות אלא גם בנגלה [אגב: ר' מילך היה אומר שבשנים הבאות התחרט על שכתב לרבי בסגנון כזה, ולמעשה לא היה ראוי לכתוב לרבי שיצאה שמועה לא טובה על ישיבת תומכי תמימים, אבל באותה שעה היו בחורים צעירים]. הפעם קיבלו מענה מיוחד מהרבי, וז"ל:

ב"ה. א' מנ"א תש"כ

הנהלת א.ת.ה.

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבם מכ"ו תמוז עם המצורף אליו, ונעם לי במיוחד לקרות במכתבם, האמור ע"ד ההחלטה להרבות בפלפולא דאורייתא.

ויהי רצון שיהי' באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, תורה אור - המביא לידי מעשה נר מצוה, חדורים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

ובעמדנו בראש חודש מנחם אב, שכשמו כן הוא, אשר אבינו שבשמים מנחם את כאו"א מבני ישראל, בני בכורי ישראל בנים אתם לה' אלקיכם תמורת אותם הענינים שקרו במשך ימים ושבעות האלה, יהי רצון שיראה כל זה גם לעיני בשר ובטוב הנראה והנגלה, בנין

תחת חורבן, ובאופן דופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה תמורת בין המצרים, בעגלא דידן על ידי משיח צדקנו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

המענה של הרבי גרם לר' מילך סיפוק רב, ואף התבטא - על-דרך הצחות, שיבוא למעלה עם מענה זה מהרבי, בו נאמר שגרם נחת רוח על ידי הוספה בפלפולא דאורייתא.

כאשר הרבי הורה לר' שלמה חיים שעל התלמידים למסור פלפולים וביאורים בדא"ח (ראה אג"ק חי"ח עמ' תקכה. ועוד), שלחם ר' שלמה חיים להחסידיים ה'משכילים' המפורסמים של תל אביב בימים ההם, ר' משה גורארי' ור' נחום גולדשמיד ע"ה, כדי לשמוע ביאורים בדא"ח (וראה להלן במדור 'סיפורים ואמרות' (סיפור לד), סיפור שר' מילך הי' מרבה לספר מאותם ביקורים). ביקורים אלו גם עשו עליו רושם גדול, ובודאי תרמו לעיצוב דמותו ועיסוקו בלימוד העיוני של חסידות במשך כל ימי חייו.

לקראת תשרי תשכ"ב זכה ר' מילך להגיע אל הרבי, במסגרת ה'קבוצה' הראשונה של תלמידי תומכי תמימים בארץ ישראל שנסעו לרבי, ובשלב זה זכה לשהות בבית חיינו כחצי שנה (עוד על ה'קבוצה' הראשונה - מפורט בראיון עם הרה"ח ר' אהרן הלפרין שי' שפורסם ב'כפר חב"ד' לפני כמה שנים).

מספרים, שכאשר קבוצת ה'תמימים', חברי ה'קבוצה' הראשונה, הגיעו ל-770, המשפיע הרה"ח ר' שמואל לויטין שאל אותם היכן נזכר בחסידות הביטוי "געוואלד", מלבד ב'קונטרס אחרון' של ספר התניא. ר' מילך ענה מיניה-וביה: במאמר דיבור המתחיל ולקחתם תרס"א (כשסיפר על כך בחוג המשפחה, כעבור שנים רבות, הוסיף שאין זו רבותא, וכי יש מי שלא יודע על ה'געוואלד' ב'ולקחתם ס"א'. כמה אפייני). ר' שמואל התפעל מהידע והבקיאות, ובהזדמנות קרובה סיפר לרבי שבין הבחורים שבאו מארץ ישראל יש אחד שבקי במיוחד בחסידות. כשהרבי שאל לשמו של הבחור, ר' שמואל לא זכר והתבטא "זה שחובש משקפיים שחורות" ("דער בחור מיט שווארצע ברילן"), והרבי חיך.

כמו בשנותיו בלוד, גם ב-770 למד בשקידה והתמדה גדולה. אומרים שלפעמים ר' שמואל היה יושב ליד שולחנו גם בסדרי נגלה ולפעמים היה מספר לו סיפורי חסידים. המשגיח בנגלה באותה עת, הרב מענטליק (שלימים הי' ראש הישיבה), לא אהב את זה, אבל מפני כבודו של ר' שמואל לא אמר דבר.

ומבחינת ר' מילך, זה מאפיין את סגנון ההתמדה שלו. לא כדרך מתמידים שעושים זאת מתוך כיווץ וצמצום ("פארקוועטש"), אלא התמדה בגלל יוקר הזמן והחשיבות העצומה של לימוד התורה בכל

רגע אפשרי. לכן, אף שמאד ייקר את הזמן המוקדש ללימוד נגלה, כשהיתה לו הזדמנות לקבל ולשמוע מאחד מזקני וחשובי החסידים - דבר שלא יתאפשר לו בהזדמנות אחרת - לא ויתר על כך.

לגבי התקופה ששהה במחיצת הרבי, התבטא פעם: עד שבאנו אל הרבי חינכו אותנו להיות חסידישע בחורים, אבל הרבי לימד אותנו שהתכלית היא למלא את הרצון העליון, את הנקודה של 'אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני', והתכלית היא לא 'להיות' במצב מסוים או ב'ציור' מסוים, אפילו 'ציור' נעלה.

השיחות והמאמרים שנאמרו באותה תקופה של תחילת שהותו במחיצת הרבי (תשכ"ב), נחקקו בזכרוננו היטב תמיד כל ימי חייו, ואף העיד על עצמו: זכרונות אלו הם מול עיני תמיד, והם מהענינים שמעולם לא אשכח¹.

במהלך שנותיו ב-770 ספג גם השפעה רבה מאת ה'חזור' הגה"ח הרב יואל שי' כהן. למרות ששבשנים ההם ר' יואל היה אומר שיעורים תמידין כסדרן לבחורים הצעירים יותר, בישיבת תומכי תמימים ברחוב בדפורד ואחר-כך ברחוב אושען פארקוויי, ולא לבחורים המבוגרים יותר שלמדו ב-770 - אחד הדברים שאפיין את ר' מילך הי' ה'חוש' לדעת לקבל דברים טובים מכל מי שיש לו מה לתרום, ולכן השכיל להתיידד עם ר' יואל ולקבל ממנו. ואין ספק שדרכו בלימוד החסידות הושפעה רבות ממה שספג מר' יואל, יבדלח"ט, אותו כיבד והעריץ מאד.

לאחר כמה חדשים ששהה ב-770 הוכרח לחזור לאה"ק היות שהיתר היציאה של תלמידי ה'קבוצה' נגמר (ראה בהרחבה בראיון עם הרב אהרן הלפרין הנזכר לעיל). אך בערך כחצי שנה לאחר חזרתו לאה"ק, שב ונסע לרבי ומאז לא חזר לאה"ק.

כשהגיע לפרקו, הרבי היה מעורב בשידוך שלו ואף כתב אודותו למדוברת, רעיתו תבדלח"ט מרת ליבא בת הרה"ח ר' שניאור זלמן הכהן בלסופסקי, שהוא "אברך שתורתנו תורת חיים מדברת בשבחו - חסיד, ת"ח, ובעל מדות וכו'".

¹ ולהעיר, שב'רשימות' חוברת קנח כתוב: "והנה, כשמבארים מצות אלו בדא"ח, מצינו בכמה מקומות דכל התפלה, וגם [תפלת] י"ח בכלל, היא הק"ש. ובכמה מקומות מבואר שכל התפלה, וגם ק"ש בכלל, היא הכנה לשמו"ע". ובשו"ג שם ד"בזכרון אחדים, שבא' המאמרים ביאר כ"ק אדמו"ר תיווך הדברים: ענין התפלה הוא היציאה ממציאותו כו'. ולכן, בנוגע לנפש האלקית, שמצד עצמה היא בטבע הרצוא והעלי' למעלה - כל התפלה היא הכנה לשמו"ע, שהו"ע חשוב. ובנוגע לנפש הבהמית, שצריך לפעול אצלה הרצוא לאלקות - התפלה הוא ביאור הק"ש, שהו"ע הרצוא". ע"ש.

מאותם 'אחדים' שזכרו את המאמר הנ"ל הי' ר' מילך ע"ה (שגם הי' עוזר למערכת בעריכת ה'רשימות' בשעתו), שלאחרי זמן נזכר ב'דבור המתחיל' של המאמר - ויאמר לו יונתן תשכ"ב (בשנים מאוחרות יותר נדפס ב'תורת מנחם - ספר המאמרים תשכ"ב ע' קמד). מאמר זה נאמר ע"י הרבי כשבויעיים קודם חזרתו לאה"ק...

אין ספק שביטויים מופלגים שכאלה מפי הרבי - במיוחד על בחור - הם דבר נדיר מאד!

בשנת תשכ"ה בא בברית הנישואין ומיד לאחר מכן, בעודו אברך צעיר מאד, נתמנה כמשפיע בשיבת תומכי תמימים שהיתה אז בעיר נוארק בניו ג'רסי ולאחר מכן, בשנת תשל"ב, עברה למוריסטאון.

ראש הישיבה בנוארק באותם ימים היה הגה"ח הרב ישראל פרידמן יבדלח"ט, לימים ראש הישיבה באהלי תורה, והשניים התיידדו מאד. בנוסף לעבודתם המשותפת בישיבה, היו גם שכנים ומעת לעת היו נשארים ערים לילות שלמים בשיחות בדברי תורה וחסידות ובדרכי החסידים. הרה"ח ר' יעקב ליב אלטיין שי' שלמד בנוארק בימים ההם סיפר כי שבת אחת היה ויכוח סוער בין ר' מילך ור' ישראל על פשט בלקוטי תורה של השבוע... ומובן איזו אוירה שררה בישיבה.

עוד סיפר הרב אלטיין: בתקופה מסוימת היתה בישיבה טבחית שהיתה מאד מסורה לבחורים והיתה שואלת כל אחד מהבחורים איזו ביצה להכין לו, חביתה או ביצה קשה וכד', והיתה עושה כרצון איש ואיש. פעם נכנס ר' מילך לחדר האוכל בדיוק כאשר הבחורים אומרים לטבחית, בזה אחר זה, איזו ביצה או חביתה לבשל או לטגן לכל אחד. בהתוועדות הבאה ר' מילך עשה מזה ענין ו'נתן להם על הראש' עד כמה הנהגה שכזו צריכה להיות מופרכת אצל בחור חסידי... ואחד התלמידים זכר שר' מילך אמר באותה התוועדות: עד היום שמענו על דרגות שונות ואופנים שונים באהבת ה' - אהבה כמים, אהבה כרשפי אש, אהבה רבה, אהבה בתענוגים כו', אך מעולם לא שמענו בתומכי תמימים על אופנים שונים של בישול וטיגון ביצים...

ויש בידינו גם עדות מפורשת מהרבי לגבי עבודת הקודש של ר' מילך כמשפיע:

אחיו הרב יחזקאל ע"ה היה פעם ביחידות אצל הרבי וב'פתק' שכתב לרבי רשם כמה דברים, אך לא כתב על ההתלבטות שלו אם להישאר בתחום החינוך או להיכנס לעסקים וכד'. להפתעתו, הרבי התייחס לכך מבלי שישאל ובתוך הדברים אמר לו הרבי דברי עידוד להישאר בתחום החינוך, וכתוספת חיזוק אמר הרבי - "הרי אחיך מצליח מאד בתחום החינוך"...

מכאן נעבור לניסיון לשרטט קווים כלליים לדרכו בלימוד התורה, נגלה וחסידות, בעזרת דברים שמסרו תלמידיו הקרובים.

בראש ובראשונה היה ר' מילך מתמיד עצום. הוא ניצל כל רגע ומעולם לא ביטל זמן. תמיד היה בכיס בגדו קונטרס של תורה. אפילו אם, למשל, סיים את תפילת שמונה-עשרה לפני שהתחילו חזרת הש"ץ, מיד פתח את הקונטרס או הספר שלפניו ועיין בו. כלומר, לא זו בלבד שכמעט כל היום כולו עסק בלימוד, אלא גם ניצל כל דקה פנויה ללימוד.

והנה מעשה שממחיש את ההתמדה הגדולה שלו. בערב יום כיפור השנה נלקח לבית הרפואה, ומיד כשהתאפשר לו, ביקש ספר לעיין. וכשאמרו שאין ספר נמצא במקום, ביקש שאם כן יתקשרו לאחד ממוקדי השיעורים. וכשלא היתה קליטה, הצטער מאד. כעבור זמן מה מצאו קונטרס של מאמר בכיס בגדו העליון ומיד שמח שמחה גדולה והחל לעיין בו.

התמדתו היתה חלק מהיותו בעל קבלת-עול ומשמעת עצמית בלתי רגילה. תלמידיו זוכרים שתמיד הגיע ל'סדר' בישיבה בדיוק בדקה הנכונה. וגם הקפיד לסיים את שיעורו עם התלמידים בדיוק בסיום ה'סדר'. וכל זה מפני שייחס חשיבות רבה לנושא הסדר והמשמעת.

כתוצאה מגישה זו, היה סבור שחשוב מאד לשכב לישון בזמן. ותמיד היה מספר שהגאון רבי ברוך שמעון שניאורסאהן, ראש ישיבת טשעבין ששימש כמה שנים כראש ישיבה בישיבת תומכי תמימים בלוד, העיד על עצמו: "היו לי חברים ב'ישיבת חכמי לובלין' שלמדו כל היום וכל הלילה, אבל אני הקפדתי לישון כל לילה שמונה שעות והצלחתי יותר מהם". וכך היה מרגלא בפיו של ר' מילך: "מתמיד אמיתי היינו מי שישן בזמן, לומד בזמן ומתפלל בזמן. ולא מי שחי ב'ווילדקייט', ללא סדר מסודר".

היה נאה דורש ונאה מקיים. הוא עצמו היה מסודר מאד בטבעו. מעולם לא דחה ולא 'הזיז הצידה' שום דבר שהיה עליו לעשות אלא מיד עסק בדבר עד לסיום הענין. אחרי פטירתו סיפר אחד מתלמידיו שזו היתה אחת ההדרכות העיקריות שנתן לו - לעולם לא לדחות דבר לעשותו מאוחר יותר. ולא רק

במילי דשמיא אלא גם במטלות פשוטות ושגרתיות, כמו כיבוס הבגדים, יש להשתדל לעשות כל דבר מיד שנצרך, ונימוקו עמו - כך האדם נשאר בעל הבית על עצמו ועל הליכותיו ולא עושה דברים מחמת ההכרח, כי כבר אין ברירה.

ובחזרה להתמדה הגדולה שאפיינה אותו כל כך. ר' מילך לא נהג ברכב ובדרך כלל הסיעו אותו מהשיבה לביתו. אם קרה שהלך ברגל, ניצל את זמן ההליכה להאזין להקלטה מהתוועדות של הרבי או שיעור בחסידות וכד'. פעם סיפר כמסיח לפי תומו, לאחר טיסה מלוס אנג'לס לניו יורק שנמשכת כשש שעות, כי במהלך הטיסה היה קשה לו להתרכז וללמוד בעיון מתוך הספר, והאזין לשיעורי הגמרא של הג"ר מיכל זילבר וב"ה שבמשך הטיסה הצליח ללמוד כך כמה דפים.

ואם באנו לגעת במה שייחד אותו בלימוד התורה, אין ספק שאחד הדברים הבולטים הוא העובדה שהיה שלם ומושלם הן בנגלה והן בחסידות. כל ימיו עסק בשניהם כאחד וגם את תלמידיו ומושפיעיו חנך לכך. תפקידו בישיבה היה משפיע דא"ת, אבל במקביל עסק והתמצא היטב במסכת הנלמדת בישיבה בנגלה והיה מעודד ומחזק את תלמידיו לעסוק בשניהם גם יחד, כדרכה של ישיבת תומכי תמימים.

גם סגנון לימודו היה ייחודי. מחד גיסא היה לו צמאון לרכוש ידע ובקיאות רחבים מאד והיה 'עובר' על ספרים רבים בתחומים שונים. פעם, לדוגמה, החליט, וכמובן קיים, 'לעבור' על כל תלמוד ירושלמי, ואילו בחסידות, היה 'עובר' על כל אחד ואחד מספרי קה"ת, עם צאת הספר לאור. לאידך גיסא, לצד הרוחב, ההיקף והבקיאות, עסק רבות בלימוד בעיון. וכך, בשיטתיות חילק את יומו לזמנים קבועים ומסודרים הן ללימוד נגלה והן ללימוד חסידות ובשניהם הרבה ללמוד גם בעיון וגם לגירסא.

אגב, היה אומר שההבדל בין דרך הלימוד של 'בעל-הבית' לזו של בן ישיבה היא ש'בעל-הבית' רואה את הדברים בשטחיות ואוהב לקשר בין דברים שבעצם הם רחוקים זה מזה, ואילו בחור ישיבה לומד בעיון ומחפש חילוקים דקים בין דברים שנראים דומים.

ועליו ניתן לומר שמבחינה זו נשאר כל ימיו בחור ישיבה. למשל, לפעמים היה מאזין בענין רב לשיעור שלם של הרה"ח ר' יואל כהן - למרות שכבר הכיר וידע היטב את סגנון הביאורים שלו - כדי לשמוע עוד 'קנייטש' בנושא. כך גם בנגלה, היה מעיין בשקיקה בספרים חדשים גם אם היה מדובר בחידושים בסוגיה שהכיר היטב ואף שבדרך כלל המחבר עסק בענינים שכבר נידונו בספרים, והכל כדי למצוא תוספת עומק בפרט זה או אחר.

ומעניין: לפעמים, אנשים שמחפשים דקויות כאלו הם "מצומצמים" בלימודם, ואוהבים להתעכב על כל פרט קטן כגדול ומספיקים ללמוד מעט בכמות, אך לא כן היה ר' מילך שאדרבה, כאמור, למד

בהיקף רחב מאד עם צמאון תמידי לדעת עוד ועוד, אלא שאצלו הנטיה הזו לא סתרה לעיון ולהעמקה ושני הדברים השתלבו להפליא.

כאמור לעיל, אחת ממעלותיו של ר' מילך היתה המוכנות לקבל מכל אחד. בדרך כלל הי' איש ביקורתי ולא נמנע מלהביע בפני מקורביו אי-שביעות רצון מביאורים שונים בנגלה וחסידות שלא מצאו חן בעיניו, אך יחד עם זאת, הי' מוכן לקבל בלימוד מכל אחד שחשב שיש לו דבר נכון לתרום. ולכן הי' גם מעיין בספרים או מקשיב לקלטות של שיעורים של ראשי ישיבה צעירים שידעוניהם בלימוד היו בודאי פחותות משלו עצמו, אם חשב שיש לו מה לקבל מהם. כך גם הי' מקשיב לפעמים לקלטות של התוועדויות של משפיעים צעירים שבוודאי לא הגיעו לקרסוליו ברוב התחומים, אם רק חשב שישמע אמרה או סיפור חדש בר-תוכן, מצא בכך ענין, ואילו מי הוא המוסר את הדברים לא הי' נוגע לו כלל.

הקבלת עול שלו מצד אחד וצמאנו ללימוד התורה מצד שני, באו לידי ביטוי גם בכך שלמד ספרים ומאמרים רבים מאות ואולי אלפי פעמים, ובכל פעם עשה זאת בחיות ובהתלהבות כאילו הוא לומד דבר חדש ממש.

לדוגמה, במשך כמה שנים לימד בשיבה במוריסטאון - את מאמרי החסידות של אדמו"ר הרש"ב נ"ע של תרס"ה ותרס"ו, ובממוצע לימוד כל מאמר נמשך כשלושה שבועות. והיה אפשר לראות שבמשך אותן שבועות הוא חוזר על המאמר הנלמד עשרות פעמים, וזאת על אף שכבר מסר עליו שיעורים שנים רבות.

גם כאשר היה חוזר מאמר לרגל יום הולדתו, בדרך כלל ב'ירחי כלה' ב'גן ישראל' בראשות הרב אברהם שם טוב, היה לומד את המאמר עשרות פעמים. ואין זו גוזמה. וכך גם בנגלה. כאמור, אף שהדבר לא נכלל במסגרת תפקידו, תמיד למד את המסכת שלומדים בשיבה, כל מחזור מחדש.

את המשך ס"ו, לדוגמה, למד מאות פעמים. ובקיאותו בהמשך הגדול והנכבד היתה ממש מופלאה. גם את המשך ע"ב למד פעמים רבות. והיה נוהג לומר שבהמשך ס"ו יש את היסודות של השקפה יהודית על-פי חסידות.

ובהזדמנות מסוימת, כאשר עודד תלמיד צעיר יחסית ללמוד את כל המשך ס"ו לגירסא, אמר לו שהדבר כדאי מאד גם אם לא יבין את הכול. ולחזוק דבריו סיפר: ר' גרונם, המשפיע בליובאוויטש, היה לומד את איגרת הקודש סימן כ' שבספר התניא כל חודש מחדש. ונימוקו עמו - הרי תמיד הוא לומד עוד ועוד בחסידות ונוספות לו ידיעות, וממילא כל חודש הוא מבין את הסימן האמור קצת יותר טוב. וכך גם יעץ לאותו תלמיד - בינתיים תלמד לגירסא, אך ככל שתוסיף בלימוד החסידות תוסיף עוד הבנה. וזו היתה הדרך שבה נהג הוא עצמו.

בקיאותו בחסידות היתה מיוחדת במינה, בהיותה בקיאות שמבוססת על ידיעה והבנה עמוקה. היסודות העיקריים של תורת חסידות חב"ד הרחבה מיני ים היו ברורים ומסודרים אצלו עם הבנה טובה וישרה של כל מושג וענין ומה קשור למה ומה לא קשור. וכיון שלא זכר דברים רק בכוח זיכרונו הטוב אלא הבין אותם היטב, כשהפנה למראה-מקום, היה זה המקור הנכון והמתאים ביותר לנושא.

ומעין זה היתה דרכו גם בלימוד הנגלה. בדרך כלל אהב את הפשט והתרחק מדיוקים של סרק ופלפולים של הבל, אך בפשט עצמו חיפש ומצא את עומק הפשט.

ובזכות העובדה שהיתה לו בקיאות רחבה מאד וידיעותיו היו מסודרות ויסודיות, היה זה דבר רגיל אצלו שכדי לענות על קושיא לא נזקק לחידושים ופלפולים אלא היה מפנה למקור מתאים שעל פיו הדברים מתיישבים בפשטות. בהערותיו הרבות המפוזרות בקבצים, יש לא מעט הערות קצרות מסוג זה שבעיקרן הם מראה-מקום נכון וטוב שהעיון בו שופך אור על הנושא.

'קאך' מיוחד הי' לו במאמרי הרבי ושיחותיו (ובפרט השיחות שבהן נתבארו ענינים בחסידות), ובקיאותו במאמרי הרבי המוגהים היתה ממש מופלאה. הי' מרבה לדבר על כך שהרבי גילה אור חדש בכל תורת החסידות, ע"י שהוריד את הדברים הכי עמוקים ל'אותיות' כאלה שגם אנשים כערכינו יכולים להבין, והי' מרבה לעודד את מושפעיו לרכוש בקיאות במאמרים ושיחות היסודיים של הרבי.

הרה"ח ר' יואל כהן אמר פעם: העולם אומרים על הרה"ח ר' משה גורארי' ע"ה (מתל אביב) שהיה 'משכיל' בחסידות. וזה נכון, אך זו לא היתה המהות שלו. מהותו היתה היותו 'א חסידשער איד', אלא שהקו שלו בחסידישקייט היה השכלה. וכך אולי ניתן להמליץ על ר' מילך: יתכן כי הדבר הבולט בדמותו היתה ההתמדה וידיעותיו הרחבות, אך בעיקרו ובמהותו היה יהודי חסיד אמיתי שעבד את קונו וכל מגמתו היתה למלא את השליחות שלו בעולם. מכאן נובעת גם הערכתו הרבה לשלוחים הצעירים המסורים למילוי הכוונה העליונה.

והנה סיפור שממחיש את המסירות והדביקות שלו לענייני עבודת ה' בבחינת 'אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני':

באחת השנים התוועד בר"ח כסלו בחיות רבה ואמר 'לחיים' ודיבר על דברים עמוקים ונעלים. וככלות הכול, בסוף ההתוועדות, עורר את הבחורים לדקדק בהעברת הסדרה שמו"ת מידי שבוע. הוי אומר, בסופו של דבר, העיקר היא קבלת עול.

ואכן, היה אומר בשם החסיד ר' אברהם דרייזין שפעם אמרו כי ההבדל בין ליובאוויטש לקאפוסט הוא שבליובאוויטש היו מעבירים את הסדרה. כלומר, בקאפוסט היו בעלי מוח ולב שהיו שקועים בעניינים נעלים והסתפקו בכך שהם עוסקים בחסידות ומתוך כך לא שמו לב מספיק לדברים כמו העברת הסדרה, אך בליובאוויטש העיסוק בחסידות לא בא על חשבון קבלת-עול.

גם באישיותו ודמותו היה מיזוג ושילוב מיוחד במינו. היה רחוק מאד מענייני העולם הזה ולא היה לו שום ענין בהנאות העולם וכיו"ב, אלא שבעוד שלפעמים אנשים מופשטים מהוויות האי עלמא הינם חסרי כישורים חברתיים ויש להם קשיים בקשרים ותקשורת עם אנשים, ולעיתים הם מופשטים גם מצדדים פרקטיים מעשיים של החיים, לא כן היה ר' מילך. מצד אחד אכן היה מופשט, ולמשל, ענייני הלבוש לא תפסו מקום אצלו כלל (לדידו הכובע הישן אף פעם לא היה צריך לפנות את מקומו לחדש ופעם בא לישיבה עם חליפה קצרה של אחד מבניו ולא עם האצטלא דרבנן שלו, כי לא שם לב לזוטות שכאלו). כך גם בענייני אכילה, מעולם לא ביקש וחיפש אוכל מסויים ואכל רק ממה ששמו לפניו וכד'. ועם זאת, היתה לו הבנה טובה במילי דעלמא ורבים נהנו מעצתו הנבונה בענייני שלום בית וכיוצא באלה.

בכללות ניתן להמליץ על הנהגתו של ר' מילך את דברי הרמב"ם (ריש הל' דעות) "החכם ניכר בחכמתו ובדעותיו . . במעשיו במאכלו ובמשקו . . ובדבורו ובהילוכו".

בקיאותו הגדולה והבנתו הישרה, הן בנגלה והן בדא"ת, הביאו לידי כך שר' מילך היה מעורב בעריכה ובהוצאה לאור של פרסומים תורניים ייחודיים. במסגרת זו נזכיר בקצרה שלושה מהם.

לקוטי שיחות - ככל הידוע, זה התחיל מכך שבתקופה מסוימת הרבי הביע אי שביעות

רצון מאופן עריכת הדברים שנמסרו לו להגהה והתנה את המשך הגהת השיחות בכך שיהיה מישוה בר סמכא ואחראי שיעיין בדברים לפני מסירתם להגהה. לפי השמועה, הרבי הוסיף שלא יודיעו לו מי נבחר

לתפקיד. תחילה בחרו במישהו לתחום הנגלה ור' מילך היה האחראי על תחום החסידות ועם הזמן הוטלה עליו האחריות על שני התחומים. וכמצופה ממנו, עשה את מלאכתו נאמנה והיו תקופות שעסק בכך ימים ולילות.

הערות התמימים ואנ"ש - לצד שאר תפקידיו בישיבה במוריסטאון, היה הרוח

החיה של מערכת הקובץ 'הערות התמימים ואנ"ש' של הישיבה שבמשך שנים רבות הופיע מידי שבוע.

כידוע, הרבי הראה חביבות גדולה להערות בשיחותיו הק' ופעמים רבות התייחס בהתוועדויות לשאלות והערות שנכתבו בקבצים אלו. ר' מילך היה ראש המערכת, וגם כתב הערות רבות בעצמו. לעיתים חתם בשם א' מאנ"ש ובהמשך חתם הערות רבות בשם "א. רוזן". ויש לציין: כידוע, הרבי הגיב כו"כ פעמים על הדברים שנכתבו בקובצי ההערות (ראה בהרחבה בספר 'והאר

עינינו בתורתך' י"ל ע"י ישיבת תות"ל מוריסטאון תשס"ה), וזכה ר' מילך שחלק חשוב משיחות אלו, באו כתגובה על הערות שהוא כתב.

ר' מילך הי' מספר: זמן קצר לאחר הופעת הקובץ הסתובבה שמועה אשר הרבי אינו שבע רצון מכך.

באותה עת, בקיץ תשל"ג, נכנס ר' מילך ליחידות אצל הרבי, ובפתק שהגיש כתב שהפסיקו להוציא לאור את הקובץ בגלל השמועה הנ"ל.

הרבי שלל את השמועה, ואמר שאדרבה, הוא שבע רצון מהקובץ, והמשיך: באחד הקובצים היתה שאלה על מה שאמרתי באחת השיחות וגם תירוץ על השאלה הנ"ל. רב מסויים שאל אותי את אותה השאלה שהיתה בקובץ, ולכן שלחתי לו הקובץ ואמרתי לו "דא איז די שאלה און דא איז דער ענטפער..."

חסידות מבוארת - ר' מילך נענה לבקשת העורך הראשי, הרב יעקב לייב שי' אלטיין,

ושימש כבר-סמכא שיבקר ויבחן את תוכן הקבצים והספרים. ולמעשה, כל דבר הקשה במערכת 'חסידות מבוארת' הובא לפניו והוא הגיה את הדברים בעיון והעיר הערות חשובות מאד, מלאות בבקיות והבנה ישרה כדרכו (כמה דוגמאות של הערות שמסר לעורכי חסידות מבוארת - נדפסו להלן במדור חידושים וביאורים).

באשר לתפקידו כמשפיע בישיבה, יש לציין כי מלבד הדרישות היסודיות והבסיסיות לקבלת-עול וללימוד בשקידה והתמדה, עורר הרבה על התמסרות ללימוד התורה לא רק בקבלת עול אלא מתוך חיות. שוב ושוב הזכיר לבחורים כי רצונו של הרבי הוא שכל בחור ילמד נגלה לא רק בקבלת-עול אלא בחיות ועם זאת בעיון וביגיעה.

בנוסף, היה חוזר על האמרה של הרבי הרש"ב נ"ע על הכתוב "בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה" - "תורת ה'", חסידות, צריכה להיות "חפצו", המהות של האדם, ואילו "תורתו", נגלה, צריך ללמוד, "יהגה". מצד שני, היה מרבה לומר שלימוד החסידות ותפילה כדבעי צריכים להביא את האדם לשאיפה לעסוק בעבודת ה' במשך שאר היום - בלימוד נגלה מתוך העמקה ועיון.

ההתוועדויות שלו היו מלאות תוכן עמוק, לחלוחית וחיות חסידות. גם תלמידים שלא התחברו עם השיעורים העמוקים, זוכרים היטב את הרושם ואת הגעשמאק המיוחד של ההתוועדויות שלו. ר' מילך הי' חוזר הרבה על המבואר בזכרונות התמימים דליובאוויטש אודות החילוק בין ההתוועדויות של הרה"ח ר' מיכאל 'דער אלטער' והרה"ח ר' שמואל גרונם אסתרמן. בעוד שר' מיכאל הי' בעיקר 'תובע' התמסרות מוחלטת לחסידות ואופן השפעתה היתה ע"י 'דברים יוצאים מן הלב נכנסים אל הלב', הרי שר' גרונם לא הי' 'תובע' כל כך אלא הי' מסביר ומבאר את ההפלאה של חסידות ע"י סיפורים ואמרות, והי' גורם לבחורים לקלוט היטב את ה'השקפה' החסידית ולספוג 'לחלוחית' חסידית שלא משה מהם כל ימיהם. אולי יכולים לומר שההתוועדויות של ר' מילך עצמו היו דומות יותר לסגנון ר' גרונם, כי אף שבדואי הי' 'תובע' מהבחורים להתמסר למילוי הדרישות של רבותינו נשיאינו מבחור בתו"ת, מכל מקום עיקר ההתוועדות הי' בדרך 'אור' ולא 'שפע', והי' 'מרום' את הבחורים ע"י שהי' חוזר בטוב טעם על סיפורים ואמרות חסידיות, והי' מבאר את יסודות ההשקפה החסידית (וראה להלן בסוף הקובץ רשימה של התוועדות אחת).

כך, לגבי ההשפעה הכללית. באשר להשפעה אישית, בדרך כלל התמקד ב'ועשה טוב'. מעולם לא 'עקץ' ולא בייש ולא השפיל בחור! גם כאשר תבע משהו מבחור, עשה זאת בחכמה ודאג שהלה לא ירגיש שנוהגים איתו ביד קשה.

דרכו היתה לערוך מבחנים בכתב אך לא לתת עליהם ציונים אלא שבעת סדרי נגלה היה קורא לבחורים לחדרו. תחילה היה עובר קצת על המבחן ואם הבחור נכשל בתשובותיו, מעולם לא ייסר והוכיח - היתכן שכתבת כך וכך, אלא היה מסביר לבחור את הדברים כאילו אינו אלא מוסיף על מה שהלה כתב במבחן ומתוך ההסבר הבחור היה מבין את הדברים נכון. פעמים רבות דיבר עם התלמידים גם בלימודיהם בנגלה ואת הטובים והמוכשרים היה מעודד לעיין במראי מקומות שציין להם.

וכל זה בנוסף לשיחות עם הבחורים בעניני עבודת ה'.

תלמידיו מעידים כי מבין התלמידים הרבים שלמדו אצלו לאורך עשרות בשנים (ועד"ז אצל כללות אנ"ש תושבי מורסטאון), כמעט ואין בנמצא מישוהו שיאמר עליו משהו שלילי. זאת, כי בפקחותו תמיד נתן לכל בחור הרגשה טובה, ומעולם לא נקט צעד שיגרום לתלמיד לחוש נפגע וממורמר. וזאת למרות היותו אדם ביקורתי מאד, ורחוק מאד מלהיות 'תמים' ו'נאיבי', כי תמיד הקדיש לכל בחור, גם הפשוט ביותר, את מלוא תשומת הלב והעניק לו הרגשה טובה. דברים שהיתה להם השפעה רבה על התלמידים.

ואולי השפעתו הרבה והעמוקה קשורה גם לכך שבטבעו ומהותו היה אדם עדין מאד, עניו ושפל בך. מעולם לא אמר קבלו דעתי, ובדרך כלל נמנע מלהביע דעה נחרצת וגם בלימוד היה מתבטא בעדינות - כמדומני שבמקום פלוני כתוב... עדינותו וענוותנותו גרמה לכך שבדרך כלל נמנע מלהתוועד או לדבר ברבים כל אימת שבא לניו יורק. והיה אומר בכנות: מילא במוריסטאון הרי זה תפקידי, אבל בניו יורק, בבית חיינו, לא חסרים יהודים חסידיים בעלי תוכן ולא צריכים אותי...

בחורים, ברמות שונות בלימוד ובהנהגה, ועד"ז אנ"ש תושבי העיר, זוכרים שהיה מתעניין בהם ובנעשה איתם. למשל, אם באו מרחוק לא שכח לשאול איך היתה הטיסה והאם היה להם מקום ישיבה נוח וכד'. ועצם העובדה ש"ר' מילך", הגאון החסיד, המשפיע המפורסם, התייחס אליהם בצורה כזו, נתנה להם הרגשה טובה.

פטירתו הפתאומית, כשהוא בשיא פעילותו בישיבה במוריסטאון ובשאר עיסוקיו הברוכים, היא אבידה קשה מאד לבני משפחתו, למאות ואלפי תלמידיו, לעדת חסידי חב"ד ולעולם התורה והחסידות בכלל. חבל מאד על דאבדין ולא משתכחין.

יהא זכרו ברוך ותהא ההשפעה של דמותו התורנית חסידית נמשכת. והקיצו ורננו שוכני עפר והוא בתוכם.

התרת נדרים ב770, ערב ר"ה, תשכ"ו

חידושים וביאורים

הננו מפרסמים כאן כמה הערות וביאורים בדא"ח מר' מילך ע"ה:

- א. מתוך דברים שאמר במסיבת המלוה מלכה בבאר פארק לכבוד י"ט כסלו תשע"ו.
 - ב. מדברים שמסר ר' מילך בע"פ לחברי המערכת של 'חסידות מבוארת' על ספר התניא כאשר עסקו בביאור פרק כד לפני כשנה (עיקרי הדברים נדפסו בספר 'חסידות מבוארת – תניא' ח"ד שיצא לאור זה עתה (במדור ה'עיונים' אות ו), וכאן באו יותר בהרחבה).
 - ג. ענין נוסף שמסר לחברי המערכת של 'חסידות מבוארת' בעת שעסקו בביאור תניא פרק כד לפני כשנה (וראה בספר הנ"ל מדור ה'עיונים' אות יא).
 - ד. קטע שנמצא בין הדברים הרבים שר' מילך רשם לעצמו (מעובד קצת כדי להקל על הקוראים. וכן נוספו מ"מ בשורה"ג).
- יש לציין, שג' הביאורים הראשונים לא נכתבו ע"י ר' מילך בעצמו, ונרשמו לפי הכותבים ויתכן שנפלו בהם אי-דיוקים.

א. הקדמה קצרה לתניא פי"ח ואילך

עד פרק יז בתניא, נתבאר שהחילוק בין הנפש האלקית לנפש הבהמית הוא בשאיפתם ועניינם, שכל ענינם של כחות הנפש האלקית הוא להשיג ולהרגיש אלקות משא"כ הכחות דנפש הבהמית כו'. אך לפי מה שעולה משם, בעצם אין חילוק בין סוגי הכחות של הנפשות. כלומר, הן לנפש האלקית והן לנפש הבהמית יש אותם עשרה כחות של שכל ומדות כו', ואותם ג' לבושים, והחילוק הוא שאצל הנה"א הכחות והלבושים שייכים לאלקות משא"כ בנה"ב כו'.

אך מפרק יח ואילך נתבאר חידוש גדול יותר אודות הנה"א, אשר לא זו בלבד שכל כחותי' שייכים לאלקות, אלא יש לה ענינים וכחות **שאינם נמצאים כלל** אצל הנה"ב. שכן, מפ"ח ואילך נתבאר שיש ליהודי את כח האמונה שלמעלה מטעם ודעת, ואת כח המסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת (כי המס"נ של יהודי אינה מיוסדת על הבנה שכלית אלא כפתגם הידוע "א איד ניט ער וויל און ניט ער קען" להיפרד

מאלקות כו'). וענינים אלו אינם אותם כחות עצמם שיש לנה"ב ורק ששייכים לאלקות, אלא אלו הם ענינים וכחות נפלאים שלא נמצא דוגמתם כלל אצל הנה"ב והם קיימים רק בנה"א של היהודי.

ב. כל עבירה שוה לעבודה זרה (ביאור בתניא פכ"ד)

א) לאחר שנתבאר בפרקים יח-יט שאצל כל יהודי מתגלית האהבה המסותרת לה' כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד - ממשיך אדה"ז בריש פרק כ: "והנה מודעת זאת לכל כי מצות ואזהרת ע"ז שהם שני דברות הראשונים אנכי ולא יהיה לך הם כללות כל התורה כולה. כי דבור אנכי כולל כל רמ"ח מצות עשה. ולא יהיה לך כולל כל שס"ה מצות ל"ת ולכן שמענו אנכי ולא יהיה לך לבד מפי הגבורה כמארז"ל מפני שהם כללות התורה כולה". ע"כ.

והיינו שמדגיש דאליבא דאמת כל מצות עשה היא פרט במצות "אנכי" וכל מצות לא תעשה היא פרט ב"לא יהי' לך", כי עי"ז יתבאר כיצד כתוצאה מהאהבה המסותרת "קרוב אליך הדבר מאד" לכל יהודי "לשמור ולעשות כל מצות התורה" (ריש פי"ח), ולא רק לעמוד בניסיון "אמונה בה' אחד".

וכדי לבאר כיצד כל המצוות אכן "נכללות" ב"אנכי" ו"לא יהי' לך", כותב אדה"ז: "ולבאר היטב ענין זה צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד ומיוחד". כלומר, כדי להבין ענין זה שכל מצות עשה היא פרט ב"אנכי" וכל מצות ל"ת היא פרט ב"לא יהי' לך", יש להקדים ביאור ענין "אחדות ה'" ע"פ פנימיות הענינים ("ענין ומהות אחדותו של הקב"ה"), אשר לא זו בלבד שאין עוד אלקה זולתו ית' ח"ו אלא הקב"ה הוא "יחיד ומיוחד" ואין עוד מלבדו כפשוטו, היינו שכל העולמות וכל הנבראים בטלים במציאות ממש.

וזהו שמבאר בפרקים כ-כב, שע"פ פנימיות הענינים מצות "אנכי" ענינה ההכרה בכך שהקב"ה הוא המציאות היחידה הקיימת והכל בטל במציאות אליו ית' כו', והלאו ד"לא יהי' לך" ענינו שאסור שתהי' הרגשה שיש דבר נפרד ממנו ית' ח"ו כו'.

ולפ"ז מבאר בפרק כג כיצד כל מ"ע היא פרט במצות "אנכי" - כי, כמבואר שם באריכות, ע"י קיום מצוה (ועוד יותר ע"י לימוד התורה) מגיעים לתכלית היחוד בא"ס ב"ה, היינו שאלקות מאיר בגלוי ממש בנפש האדם ונרגש בגילוי שאין עוד מלבדו, שזהו ממש ענין מצות "אנכי".

ובפרק כד ממשיך לבאר מדוע כל מל"ת היא פרט ב"לא יהי' לך" - כי הרי ע"י כל עבירה נפרדים מאחדותו ית' ב"תכלית הריחוק", ולא זו בלבד שנעשים רחוקים מה' כמו כל הקליפות שמרגישות את עצמן כ"יש" ומציאות נפרדת מהקב"ה (ובזה הן כופרות באחדותו ית', שכנ"ל ענינה הוא שאין עוד מציאות זולתו ית'), אלא מתרחקים מה' עוד יותר, ע"י שמורדים בה' ובזה מבטאים שכבי' הקב"ה אינו האדון והבעה"ב על הכל ח"ו.

(ב) והנה, לכאורה דברי אדה"ז צריכים ביאור, שהרי בהשקפ"ר הביאור מדוע כל מל"ת היא פרט ב"לא יהי' לך" אינו תלוי בביאור ענינה של אחדות ה' ע"פ פנימיות הענינים (שנתבארה בפרקים כ-כב), אלא מובן גם ע"פ פשוטו.

דהנה, ענינה של עבודה זרה (גם ע"פ נגלה), אינו דוקא כאשר מחשיבים עוד דבר לאלקה היחידי ח"ו, אלא גם כאשר מאמינים שהקב"ה הוא בורא הכל ומנהיג הכל, אלא שסוברים בטעות שהקב"ה נתן כח בידי הכוכבים ומזלות ח"ו כו' (כטעות דור אנוש, כמבואר ברמב"ם ריש הל' ע"ז, וע"ש ריש פ"ב שזהו עיקר ע"ז, וראה גם בד"ה ביום עשתי עשרה תשל"א אות ג שלפי פירוש אחד, זו הכוונה במה שהאומות העובדים ע"ז קוראים להקב"ה "אלקא דאלקייא"). ונמצא, שמי שעובר עבירה ח"ו, ובמעשה זה מבטא שהקב"ה אינו הבעה"ב והשליט על הכל - עושה דבר שגרוע יותר מהתוכן של ע"ז.

ועי' גם בתוספתא שבועות ג, ה: "הכופר במי שבראו, איזהו. כבד את אביך, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה, לא תחמוד" - דהא . . אין אדם הולך לדבר עבירה אלא אם כפר במי שצוהו לה עליה". הרי להדיא שגם ע"פ נגלה מובן בפשטות שכל עבירה מבטאת ענין של כפירה בעיקר, וכאמור, גם ע"פ גדר ההלכה מובן בפשטות שכפירה זו גרועה יותר מהכפירה של עבודה זרה.

וא"כ צריך ביאור, מדוע כדי להבין כיצד כל עבירה מבטאת כפירה באחדותו ית', יש צורך בהקדמת ביאור ענין אחדות ה' ע"פ חסידות (שאין עוד מלבדו כפשוטו)?

ובאמת יש מקום לתרץ, שאין הכי נמי, ואליבא דאמת, כדי לבאר מדוע כל עבירה היא פרט בלאו דלא יהי' לך אין צורך בהקדמת ענין אחדות ה' ע"פ פנימיות הענינים. ומ"ש אדה"ז בפ"כ "ולבאר היטב ענין זה, צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד ומיוחד", וכל האריכות של פרקים כ-כב כו', הכל בא לבאר מדוע כל מצות עשה היא פרט ב"אנכי", וזה אכן לא מובן בלי ההקדמה שענין אחדות ה' פירושו ביטול כל העולמות והנבראים במציאות כו'.

[כלומר:

הן אמת שבודאי ע"י ביטול מ"ע עוברים עבירה (ופועלים כנגד רצונו ית' ח"ו) וה"ז מבטא כפירה באחדותו ית' יותר מע"ז כו' כנ"ל, אך מ"מ אדה"ז בא לבאר כיצד התוכן של קיום מצות עשה (הענין החיובי שבזה) הוא ענין קיום המ"ע דאנכי, וזה אכן מבואר דוקא ע"פ ההקדמה של "ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד ומיוחד", כי עפ"ז מובן כיצד כל מ"ע היא פרט בקיום מ"ע דאנכי, מאחר שע"י כל מ"ע מתייחדים עם רצון העליון כו'].

אמנם, ביאור זה הוא דוחק גדול, כי פשטות המשך הענינים בתניא לא מורה כן, אלא משמע שגם פכ"ד (- בו מבואר כיצד כל עבירה היא פרט ב"לא יהי' לך") בא דוקא לאחר ההקדמה של פרקים כ-כב, ולא שההקדמה של פרקים כ-כב נוגעת רק לפכ"ג (- בו מבואר שכל מ"ע היא פרט ב"אנכי").

(ג) ועוד יש לעיין בכללות סגנון ולשון אדה"ז בפכ"ד.

דהנה בתחילת פרק כ' אדה"ז - "שס"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן . . נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א והקליפה הנק' ע"ז ואלקים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון". ורק אח"כ ממשיך "וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי' בשס"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה, כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז".

כלומר, בתחילה מדגיש שהעבירות **עצמן** (לדוגמא, עצם ה"אפשרות" שקיימת בעולם לחלל שבת וכיו"ב) נפרדות מאחדותו ית', ורק אח"כ ממשיך כי מאחר שכן, גם כאשר **האדם** עובר עבירה הוא "מתייחד" עם ענין של כפירה באחדותו ית'.

ולכאורה אינו מובן מדוע יש צורך לבאר את הענין בצורה כזו שהיא לכאורה "בלתי ישירה", ולכאורה הי' יכול אדה"ז לבאר בפשטות, שכאשר אדם עובר עבירה, הרי במעשיו הוא מבטא כפירה באחדותו ית' עוד יותר מהכפירה של ע"ז, מאחר שבמעשיו הוא מבטא שהקב"ה אינו האדון והשליט על הכל רח"ל - ומדוע יש צורך לבאר שהעבירות **עצמן** הן בתכלית הפירוד מאחדותו ית', וכאשר האדם עובר עבירה הוא "מתייחד" עם כפירה זו ולכן ה"ז כמו ענין של ע"ז.

(ד) וי"ל הביאור בכ"ז:

כאמור, עיקר התוכן של פרקים אלו (יח-כה) הוא לבאר כיצד "קרוב מאד" לכל אדם לשמור ולעשות את כל מצוות התורה מתוך דחילו ורחימו. ותוכן דברי אדה"ז הוא שלכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לאלקות שבגללה אין הוא מוכן לכפור בקב"ה וליפרד ממנו, ואהבה זו מתגלית בעת ניסיון של עבודה זרה וגורמת לו למסור את נפשו על קידוש ה', וכיון שהאמת היא שבכל עבירה היהודי כופר באחדותו של הקב"ה כמו בעבודה זרה ממש, הרי אהבתו הטבעית היתה צריכה לגרום לו להמנע מלעבור על כל עבירה, איזו שתהי'. ומה שהיהודי אינו מרגיש שבכל עבירה הוא נפרד מהקב"ה אינו אלא "רוח שטות" (כמבואר באריכות בפכ"ד).

אלא שלכאורה יש מקום לטעון **דבאמת** יש הבדל בין איסור ע"ז לשאר עבירות (ואין זו רק "רוח שטות"), כי הן אמת שעשיית עבירה מבטאת כפירה באחדותו ית' כמו עבודה זרה עצמה - עדיין יש מקום לומר שלעבוד עבודה זרה הוא מעשה חמור יותר מעשיית שאר עבירות:

דהנה, כאשר אדם עובד עבודה זרה ח"ו, עצם התוכן של מעשיו הוא "כפירה בה" (גם ללא ה"איסור" הכרוך בזה). וכמו המשתחווה לעבודה זרה, הרי **עצם מעשה ההשתחווה** הוא הכרה גלוי' ב"אלקה" אחר רח"ל. אבל בשאר עבירות, הגם שמעשה העבירה מבטא כפירה בה', כי בכך שעושה נגד

רצון הקב"ה הוא מבטא שהקב"ה אינו אדון הכל (ח"ו), מכל מקום זהו רק מצד המרידה בהקב"ה שישנה בעבירה (שעובר על רצון הקב"ה), אבל התוכן הפרטי של מעשה העבירה גופא אינו כפירה בה'.

[ולדוגמא: האוכל בשר חזיר ח"ו, הנה הסיבה לכך שמעשהו נחשב ל"כפירה" בקב"ה, אינה בגלל עצם אכילת בשר החזיר, אלא בגלל שהתורה אסרה אכילה זו. משא"כ בהשתחואה לפסל רח"ל (וכיו"ב), עצם ההשתחואה (גם ללא ה"אזהרה בתורה") ענינו "הכרה" בכך שהפסל הוא בגדר "אלקה" (ח"ו)].

נמצא דבסברא יש מקום לומר, דההבדל בין עבודה זרה לשאר עבירות אינו נובע מ"רוח שטות" בלבד, אלא אליבא דאמת ישנו הפרש ביניהם, וא"כ מאן יימר שכמו שהאהבה הטבעית מתגלית בעת ניסיון ומונעת מהאדם לעבוד עבודה זרה, כך האהבה אמורה להתגלות בעת ניסיון על כל עבירה, ולמנוע מהאדם עשיית עבירה איזו שתהי'.

לכן הוצרך אדה"ז להקדים ולבאר, שבאמת "ענין ומהות אחדותו של הקב"ה" הוא היותו "יחיד ומיוחד" ו"אין עוד מלבדו" כפשוטו ממש ואין שום מציאות זולת הקב"ה, ו"כפירה" באחדותו היא הכרה שיש מציאות נפרדת מהקב"ה ח"ו. ובוזר יבואר למה באמת כל עבירה שוה בתוכנה לגמרי לעבודה זרה (לא רק מצד ה"מרידה" שבה).

ה) ביאור הענין:

כיון שענין אחדותו של הקב"ה הוא שאין עוד מציאות קיימת זולתו ית' - נמצא מבואר, דכל דבר בעולם שאמת זו אינה נרגשת בו, הרי כל תוכנה וענינה של אותה "מציאות קיימת" הוא "כפירה באחדותו של הקב"ה", ולכן התהוותו של הדבר ההוא היא ע"י ריבוי צמצומים המסתירים לגמרי על ענין אחדות ה'.

כלומר: כשם שמובן בפשטות שכל מהותו של "פסל" של עבודה זרה הוא "חפצא" של כפירה בה', כך גם כל מציאות קיימת בעולם המסתירה על האמת שהקב"ה הוא המציאות היחידה הקיימת ומבטאת במציאותה שיש דבר הקיים זולתו (ח"ו) - הרי עצם מציאותה, מהותה, תוכנה וענינה הוא כפירה באחדותו האמיתית של הקב"ה, ולכן נבראה ע"י הצמצומים הרבים המסתירים על אחדות ה'.

וזהו שהקדים אדה"ז לבאר בריש פכ"ד, דכל אחד מהשס"ה לא תעשה ואיסורי דרבנן - "מאחר שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש - הם נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש, כמו הסטרא אחרא והקליפה הנקראת עבודה זרה". כי מאחר שענינה ותוכנה של כל עבירה הוא האפשרות לעבור על רצון ה' ולעשות הפכו ממש, נמצא שהעבירה היא מציאות של "כפירה" הכי חמורה באחדותו האמיתית של הקב"ה.

ולפי זה נמצא, דכשם שהתוכן של עבודה זרה הוא שהאדם מכניע את עצמו תחת "אלקה" אחר ומתבטל כלפיו ומתקשר עמו (וכמו המשתחואה לפסל - שתוכנו "הכנעת" עצמו תחת פסל המסמל כפירה בה'), הנה כך הוא בכל מעשה עבירה, שהתוכן של המעשה הוא, שנפשו הבהמית ולבושי' של עובר

העבירה מתקשרים ונדבקים במציאות כזו שכל ענינה ותוכנה הוא כפירה באחדותו ית'. ונמצא שאליבא דאמת, עשיית עבירה, איזו שתהי', אינה רק מעשה המבטא כפירה בה' מחמת ה"מרידה" בהקב"ה הכרוכה במעשה זה - אלא יש כאן מעשה שכל תוכנו וענינו הוא ההתקשרות וההתדבקות במציאות של כפירה בקב"ה, כמו השתחואה לעבודה זרה ממש - וההבדל ביניהם אינו אלא "רוח שטות" בעלמא.

ג. החילוק בין "פקו"נ דוחה עבירות" ו"יעבור ואל יהרג" (הערה בתניא ספכ"ד)

בספכ"ד כותב אדה"ז:

"ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן".

ובאג"ק ח"א (עמ' שטו ואילך) מבאר כ"ק אדמו"ר זי"ע את החילוק בין "פקו"נ דוחה" ו"יעבור ואל יהרג", והטעם שאדה"ז לא מסתפק במ"ש "ומה שפיקו"נ דוחה שאר עבירות" אלא מוסיף "וגם יעבור ואל יהרג", ותוכן דבריו:

הדין שפיקוח נפש דוחה כל עבירות שבתורה פירושו, שכאשר יהודי נמצא במצב של סכנת חיים, מצוה גדולה להציל את חייו, ואם הדרך היחידה לעשות מצוה רמה זו היא באמצעות מעשה עבירה - המצוה של הצלת נפשות דוחה את כל העבירות שבתורה (חוץ מהג' עבירות).

וע"ד הדין (משנה יומא פג, א) ד"מי שאחזו בולמוס" (חולי האוחז מחמת רעבון. רש"י), שישנה מצוה גדולה להציל חיי החולה ולדאוג לו שיאכל כל המצטרך לו כדי להשקיט רעבונו, ואם "אין לנו דברים מותרים כדי צרכו" (רש"י ד"ה מאכילין), המצוה של הצלת נפשות (הקיימת גם בלא האיסור) דוחה את האיסור דאכילת דברים אסורים, ו"מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו" (משנה שם).

אך הדין ד"יעבור ואל יהרג", אין פירושו שהמצוה של הצלת נפשות דוחה את העבירה, אלא שכך נפסקה ההלכה, דכאשר הגוי כופה על היהודי לעבור עבירה ואם לאו יהרגנו, יש לעבור את העבירה, כדי לא ליהרג.

ולדוגמא: "עכו"ם דאמר ליה להאי ישראל קטול אספסתא (קצור עשב מאכל בהמה. רש"י) בשבתא, ושדי לחיותא (והשלך לחיה), ואי לא קטילנא לך (ואם לא, אהרוג אותך)" (סנהדרין עד, ב). במקרה זה, קצירת העשב מצד עצמה אינה מצוה, ואדרבה היא עבירה. וההלכה היא "יעבור ואל יהרג".

והנה, מזה שפיקוח נפש אינו דוחה את ג' העבירות, ומכל מקום דוחה כל שאר עבירות מחמת המצוה של הצלת נפשות - כבר מוכח לכאורה דכל שאר העבירות "קלות" יותר מהג' עבירות, ואין

מפרידות את האדם מאחדותו ית' כמו הג' עבירות, ולכן כל שאר העבירות "נדחות" מפני מצוה זו ולא הג' עבירות.

וזה ששאר העבירות "קלות" יותר מהג' עבירות - מודגש עוד יותר בדין ד"יעבור ואל יהרג":

ב"יעבור ואל יהרג" אין שום מצוה הדוחה את העבירה, ואעפ"כ נפסק להלכה דיש לעבור עבירה כדי להציל חיי היהודי. ואם כן מוכח דשאר העבירות "קלות" כל כך - שלא זו בלבד שבכח המצוה של פקוח נפש "לדחות" שאר העבירות, אלא אפילו כאשר אין "מצוה", יש לעבור עבירה כדי להציל חיי היהודי.

ע"כ תוכן דברי הרבי.

והנה, לכאורה הדברים צריכים ביאור: דהרי לכאורה, כאשר בא גוי ומאיים על היהודי שאם לא יעשה עבירה מסויימת יהרגו - הרי היהודי כבר נמצא במצב של פקו"נ, וכבר חלה המצוה להצילו. כלומר - מאי נפ"מ ממה "התחילה" הסכנה, אם ע"י חולי וכיו"ב או בגלל איום של גוי, והרי בין כך ובין כך מאחר שיש "מצוה" להציל כל יהודי (כולל את עצמו) כאשר נמצא במצב של סכנה ו"מצוה" זו דוחה כל העבירות שבתורה, הרי גם כאשר האדם נמצא במצב של סכנה בגלל איום של גוי רשע, מדוע לא נאמר שכבר יש "מצוה" להצילו מסכנה זו, וה"מצוה" היא הדוחה את העבירה, ואם כן אינו מובן מה הרבותא בדין ד"יעבור ואל יהרג", וכיצד זה מבטא יותר את צד ה"קולא" שבשאר מצוות התורה ביחס לג' העבירות?

ויש להעיר מדברי המשנת חכמים בפתיחה להל' עבודת כוכבים (הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' קנז סק"ב) שמצדד לומר, ש"אם באים עליו להרגו מחמת איזה דבר ואינם באים לכוף אותו לדבר עבירה, חלילה לו לומר שיציל ממות נפשו שיעבור איזה דבר, דלא מקרי אונס כהאי גוונא מה שרצונם להורגו, כיון שאין דעתם לכופו לדבר עבירה". ואף שעצ"ע ובירור בטעם והגדרת הדברים, מ"מ לכאורה מוכח מדבריו דמאי דאמרינן "יעבור ואל יהרג" אינו בגלל המצוה דהצלת נפשות - שהרי אם כן מה לי אם הגוי כופהו לעבור על העבירה, או אם בא להרגו מחמת דבר אחר, סוף סוף הרי מציל את נפשו ע"י העבירה. אלא על כרחך, דגדר הדין ד"יעבור ועל יהרג" הוא שבנידון שהגוי כופהו על העבירה, נפסקה ההלכה שיש היתר מיוחד לעבור על האיסור כדי לינצל (ולא שהדין דיעבור ואל יהרג הוא פרט בדין הכללי דפקו"נ דוחה עבירה), שלכן יש מקום לחלק שההיתר המיוחד נאמר דוקא כאשר הגוי רוצה לכפותו לעשות אותה עבירה עצמה כו'.

ד. בכח השכל יש ביטול (ביאור בד"ה טוב טעם תרס"ה)

בד"ה טוב טעם תרס"ה:

וכללות ההפרש בין המוחין למדות הוא דמדות הן בבחי' התפעלות במורגש דוקא, דזה כל ענין המדות שבהתגלות הלב שהן בבחי' התפעלות מורגשת דוקא וגם ענין המדה בעצם הוא הרצון שרוצה כך וכך שהוא בחי' יש כו' והמוחין עיקרם הו"ע הביטול דוקא והעדר הישות . . נמצא דהמדות הם בחי' יש ומוחין הם ביטול, והיינו לפי שבמוחין מאיר ומושג בהם בחי' עצמות אוא"ס. עכ"ל.

וצריך להבין:

מדוע מבואר במאמר שדוקא מפני שבמוחין מאיר עצמות אלקות לכן הן בביטול, והלא גם בלי זה, זהו ההפרש בין מוחין למדות² - שהמדות הן הרגש עצמו (ישות), וענין המוחין הוא המשיכה למה שלמעלה ממנו (ביטול), וכמ"ש במאמר זה לעיל, "המתנהג ע"פ שכל ה"ה מניח א"ע בכל פרט ויעשה היפוך רצונו", ואילו מהל' "והיינו לפי שבמוחין" מאיר עצמות אלקות מבואר לכאורה שדוקא בגלל זה המוחין הם בבחי' ביטול?

ויש לבאר, דמצד טבע המוחין אין זה ביטול בעצם, דענין המוחין הוא גדר של "מציאות" שענינה היא להיות "נמשך למעלה". וי"ל שאדרבא, עי"ז שנמשך למעלה, נעשית עוד יותר מציאות, ע"ד אור שכאשר הוא כלול במקורו מציאותו היא בתוקף יותר³, וזהו לפי שאור ענינו ביטול, ולכן ע"י הביטול במקורו, הרי בפנימיות נעשה "יש" יותר. ולכן אנו רואים בחכמי העולם שככל שמשכילים יותר נעשים גסים יותר, ואין השכל פועל בהם ביטול⁴, כי בעצם אין השכל ביטול, ורק שבזה מתבטא יותר ענינו ע"י שנמשך למה שלמעלה ממנו, ולכן השכל פועל עליהם שבכל דבר וכח נעשה מציאות יותר. אבל מצד גילוי עצמות אלקות הביטול הוא אמיתי בעצם מהותו שמרגיש שהוא כלא, ולכן פועל ביטול בכל כחותיו.

ועוד י"ל באופן אחר שהוא ע"ד המבואר בלקוטי שיחות⁵ אודות החילוק בין הביטול של עולם הבריאה שהוא מצד מוחין סתם, לביטול של עולם האצילות שהוא מצד גילוי מלמעלה, ובלקו"ש שם מבאר שבביטול של מוחין זהו רק ביטול היש, כי הרי זה לפ"ע מציאותו, ולכן אין זה ביטול אמיתי.

ולכן במאמר זה שכוונתו לבאר כיצד ע"י מוחין ישנו ביטול אמיתי לאלקות, מבאר שהענין בזה הוא כי במוחין מאיר עצמות אלקות כו'.

(2) ראה בהערות אדנ"ע שבס' קצוה"ע לתניא פ"ו. ועוד.

(3) ראה תניא פל"ג.

(4) ראה דרמ"צ מילה ח, ב.

(5) ח"ו עמ' 117.

סיפורים ואמרות

הסיפורים והאמרות שבמדור זה ובמדור הבא שלא נרשם מקורם, שאובים מרשימות שניים מנכדיו של ר' מילך ע"ה.

על רבותינו נשיאנו

(א) שמעתי מהרה"ח ר' אברהם הערש כהן ע"ה, שפעם כאשר אדה"ז ביקש מהצ"צ להביא לו את ספר ה'טור, אמר: ברענג מיר דעם 'רצון העליון'.

(ב) שמעתי מחדב"נ הרש"ג ע"ה שפעם הגיע הרה"ח ר' יצחק יואל ראפאלאוויטש (הרב דחסידי חב"ד בקרעמטשוג) לאדמו"ר מהר"ש נ"ע, וביקש ממנו רשות להדפיס את המאמרים של ר' אייזל האמלער. והשיב אדמו"ר נ"ע: א חוצפה פון א יונגערמאן שיש לכם היכולת ללמוד מאמר מ'רבי' שבו האלקות הוא בגלוי וה'שכל' בהעלם, ובמקום זה רוצים ללמוד מאמר של 'חסיד', ששם ה'שכל' בגלוי והאלקות בהעלם.

(ג) פעם אמר אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לבנו אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע שיגיד לו מאמר חסידות בשעה מסוימת בבוקר. וכנראה מחמת שלא ישן כ"כ בלילה שלפנ"ז, הלך אדמו"ר הריי"צ לישון עד אז כדי שיוכל לשמוע ולתפוס את המאמר. כשבא לאביו בשעה 8 בבוקר שאלו אביו אדנ"ע, מה עשית עד עכשיו? ענה לו האמת שהלך לישון. כששמע זאת אמר לו אביו, "שלאפן איז א הכנה צו שלאפן, חסידות איז א הכנה צו חסידות"⁶, און דעם מאמר האט ער עם ניט געזאגט.

(ד) ר' אברהם מאייאר סיפר ששמע שבאחת השנים, כאשר ישיבת תו"ת עוד היתה בעיר ליובאוויטש, התוועד אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע בליל שמיני עצרת, וכל הלילה חזר ואמר: עס איז גוט עס איז גוט כו'.

מהרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה

(ה) פעם הגיע בחור לרש"ח, וסיפר לו שעשה עבירה והוא הצטער על כך באופן אמיתי. והבחור הביא רא' שבאמת הצטער על העבירה מכך שבאותה תקופה איבד מעות שהיו מונחים בכיסו ולא הצטער כלל, ואילו על העבירה הוא לא מפסיק להצטער. והשיב לו רש"ח, שהחילוק הוא, שעל הכסף בודאי החליט מיד שהדבר לא יקרה עוד הפעם, ע"י תיקון החור שהי' בכיסו וכיו"ב, אולם על העבירה, אמנם הצטער הרבה, אך האם כבר תכנן עצות כיצד למנוע שלא ייכשל בזה בעתיד...

(ו) רש"ח הי' אומר שבבחי' אחת יש מעליותא בתמימים בליובאוויטש על חסידי אדה"ז (על אף גודל מעלת מדריגת חסידי אדה"ז), כי החילוק בין החסידים שהגיעו לאדה"ז נ"ע לבחורים שהגיעו לליובאוויטש, הוא ע"ד המבואר בחסידות⁷ אודות ההבדל בין הביטול של 'אחד' לביטול של 'יחיד' - ש'אחד' פירושו שאמנם יש מציאות של עולם, אלא שהעולם בטל ומבוטל לאלקות, משא"כ 'יחיד'

⁶ ולהעיר גם מדברי אדנ"ע להרה"ח ר' ישראל נעוועלר שהובאו בספר 'המשפיע ר' שלמה חיים' עמ' 550.
⁷ ראה תו"א נה, ב ואילך. ובכ"מ.

פירושו שאין בכלל מציאות של דבר זולתו ית'. ועד"ז, החסידים שהגיע לאדה"ז הי' להם 'ציור' משלהם מקודם (שהיו לומדים גדולים, ויר"ש גדולים), אלא שנעשו חסידים והפכו את הציור שלהם שיהי' מתאים לדרכי החסידות (שזהו ע"ד הביטול ד'אחד'). משא"כ התלמידים שהגיעו ליובאוויטש, שהרבה מהם הגיעו בתור ילדים ממש, ובודאי לא הי' להם שום 'ציור' משלהם, ועיצוב דמותם מרישי' ועד גמירא היתה בליובאוויטש.⁸

ז) באותו ענין: מספרים על החסיד המפורסם ר' יעקב מרדכי מפולטבה, שלא שלח בניו מיד לליובאוויטש אלא שלחם מקודם לישיבות אחרות, והסביר בטעם הדבר, שרצונו הוא שקודם זאל זיי ווערן 'מענטשען' וכו' ואח"כ שיבטלו אותם בליובאוויטש (היינו שקודם צריך שיהי' להם 'ציור' משלהם, ורק אח"כ יכולים לבטל כל ישותם ומציאותם בדרך החסידות). אבל החסידים לא אחזו מסברא זו, אלא אמרו שצריכים לנסוע לליובאוויטש ללא כל 'ציור' כלל.

ח) רש"ח הי' אומר, שבזמנו של אדמו"ר הרש"ב עוד לא התקיים אמיתית הענין של תומכי תמימים, אלא זה הי' כמו 'צוקערקע' שנותנים לתינוק, כי מאחר שאז הי' מאיר 'אור' כי אדמו"ר הרש"ב הי' אומר דא"ח כל שבת, נמצא שאין כ"כ חידוש באופן הנהגת התמימים. אבל בזמנינו, זהו תכלית הכוונה.⁹

ט) רש"ח סיפר את מה ששמע, שפעם הגיע אחד לאדה"ז נ"ע וביקש ממנו שיסביר לו ענינים בעץ חיים. ואמר לו אדה"ז: מה מוסבר בע"ח? השתלשלות? איך רעד דאך העכער און נאך העכער?¹⁰

י) פעם כתב בחור מכתב לרבי, ותוכן שאלתו הי', שראה באיזה ספר תיקון על דבר מסויים ורצה לדעת האם עליו לנהוג כך בפועל. הרבי ענה לו שעליו להתייעץ עם המשפיע רש"ח. כאשר הבחור הגיע לרש"ח עם מענה הרבי, בתחילה לא ידע מה לענות לו בחשבו לעצמו "וכי יש לי הבנה בעניני תיקונים וכיו"ב?!", ואמר לבחור שיחכה כמה ימים ויתן לו זמן לחשוב על הענין. לאחר כמה ימים קרא רש"ח לאותו בחור וא"ל: הרבי רצה לומר לך שהנך ש', אלא מאי, הרבי לא הי' יכול לומר זה בעצמו, ע"כ שלח אותך אלי כדי שאומר לך זה.... הדרך הנכון הוא לשאול את הרבי מה עלי לעשות, ולא לשאול שמאחר שכבר מצאתי באיזה ספר לעשות כך וכך, האם עלי לנהוג כן!¹¹

יא) פעם בהתוועדות י"ט כסלו דיבר רש"ח בארוכה על התקשרות לרבי. ושאל אותו בחור משיבה ליטאית, מדוע עלי להתקשר לרבי, הלא אני מתקשר לאביו ורבא ע"י גמרא. והשיב לו רש"ח: אתה אמנם יכול להיות מקושר לאביו ורבא, אבל השאלה היא האם אביו ורבא רוצים לחשוב עליך... ודוקא הרבי שהוא הרבי והנשיא של הדור חושב ומתקשר לכל אחד בלי הבדל מהו מעמדו ומצבו.¹²

(8) נדפס בשם ר' מילך ע"ה בספר 'המשפיע ר' שלמה חיים' עמ' 202. וראה דברים דומים (בסגנון אחר קצת) בשם אדמו"ר מהור"צ נ"ע - בס' 'ליובאוויטש וחיילי' עמ' 72 בשוה"ג.

(9) נדפס בשם ר' מילך ע"ה בספר 'המשפיע ר' שלמה חיים' עמ' 215.

(10) ראה גם ברשימת סיפורים של הרה"ח רח"א מישולבין ע"ה ח"א (תשורה גלובסקי, כסלו תשע"ב) עמ' 26 עם עוד כמה פרטים.

(11) ראה גם בספר 'המשפיע ר' שלמה חיים' עמ' 559 ואילך.

(12) נדפס בשם ר' מילך ע"ה בספר 'המשפיע ר' שלמה חיים' עמ' 756.

יב) פעם נכחו בהתוועדות של רש"ח כמה בחורים מתנגדים. הבחורים טענו לרש"ח - אצלכם החסידים, מגדילים את הרבי עוד יותר מהקב"ה... והשיב להם רש"ח בפקחות, שהאמת היא כדברכם, שהרבי שלנו גדול יותר ממה **שאתם** מבינים אודות הקב"ה (כי הרי בלי חסידות, כל ההשגה על אלקות היא ב'הגשמה' וכביכול 'מקטינים' את הקב"ה).

יג) רש"ח הי' אומר פי' על הפסוק (תהילים קיט, תח) "מאויבי תחכמני" - שצריך ללמוד מה'אויב' היינו היצה"ר: כשם שהיצה"ר, כשאומר ליהודי לעשות דבר עבירה, אינו אומר לו לחכות עד למחרת או כשיהי' פנאי, אלא אומר לו לעשות את העבירה **מיד** - כך צ"ל גם בנוגע להחלטות טובות, שכאשר היצ"ט אומר לעשות דבר טוב, צריכים להתחיל לעשותו **מיד** ולא להחליט ש'מחר' נתחיל עם הנהגה טובה זו וכיו"ב.¹³

מהרה"ח ר' חיים שאול ברוק ע"ה

יד) ר' שואל רצה למסור פ"ן לאדמו"ר זי"ע (זה הי' עוד בתש"י, לפני קבלת הנשיאות באופן רשמי), ואמר שאי"ז ענין גדול למסור ב' מטבעות כסף וכיו"ב לרבי, כי הרי הרבי לא צריך את זה, וזה גם לא 'יחסר' לו ע"י שימסור את זה לרבי. ועל כן לקח כתי"ק מכתב מאדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע שהי' יקר אצלו מאד (כי הצליח לצאת מרוסי' עם זה כו') ואת זה שלח. והיינו שצריכים למסור לרבי דבר שע"ז 'יחסר' מהאדם.

טו) ר' שואל הי' אומר (חצי בדרך צחות) שמה שפעם פעל לימוד החסידות והיום אין זה פועל באותה מדה, הוא כי פעם ישבו עם לקו"ת קרוע, והבגדים היו קרועים, הי' חור בגג ומים היו נכנסים בתוכו, וממילא כאשר למדו שאין מציאות זולתו ית' והעולם אינו מציאות אמיתית כלל, האט דער ענין זיך גרינג אפגעלייגט. אך היום לומדים עם לקו"ת חדש ובגדים חדשים, והבית יפה כו', האיך רוצים שיונח אז ס'איז ניטא קיין וועלט כו'.¹⁴

טז) כשר' שואל הי' קם באמצע השינה הי' אומר שלא יתכן שהנשמה ירדה מלמעלה רק כדי לעשות צרכיו כו', ולכן כל פעם שהי' מתעורר הי' לומד כמה שורות משניות או זהר וכיו"ב.

יז) ר' שואל אמר בדרך צחות (בכוונה לצחוק מ'הנחות העולם' ולבטלן), שהטעם שהיום לא נהוג לערוך תיקון חצות, הוא משום שהתחילו לגהץ את הבגדים, ומפחדים לישב על הקרקע כפי שעושים כאשר עורכים תיקון חצות...

(13) וראה אמרה בתוכן דומה מהרה"ח הרב ר' שאול בער זיסלין ע"ה בספר 'בדרכי החסידים' עמ' 366.

(14) נדפס בשם ר' מילך ע"ה בתשורה 'מעשה חשב' (אייר תשע"ג) עמ' 79.

מהרה"ח ר' ניסן נמנוב ע"ה

(יח) א' מנכדי ר' ניסן למד בנוארק איזו תקופה. בזכות זה הסכים ר' ניסן להיעתר לבקשתי ולבוא להתוועד בישיבה בנוארק. בתחילת ההתוועדות אמר, שבאמת קשה לו להתוועד עם בחורים שאינו מכיר, כי אינו יודע מעמדם ומצבם כו', אבל דבר א' יכול הוא בטוח להתוועד עליו כי בזה כו"ע שווים, והוא שעל כל אחד מוטל להגביר הצורה על החומר.

(יט) ר' ניסן הי' אומר: שטעלט זיך פאר, אבא שלא ראה בנו י' שנים, הרי אם יקבל הודעה שמחר בבוקר מגיע בנו, בודאי לא יישן כל הלילה ויזדרז לקום בבוקר מתוך חיות רבה וחפץ לב. וכך באמת צ"ל כל בוקר הגישה של בחור שצריך לקום ללמוד חסידות, מאחר שחסידות היא מתנה נפלאה מהקב"ה.

(כ) בא' השנים, בתקופת י' שבט, נוכחתי באסיפה של משפיעים. דיברו שם על כך שיש אצלינו שאולי לא מתפללים מספיק לאט כו', ואמר ר' ניסן שהסיבה לכך היא כי הקב"ה מעניש אותנו חסידי חב"ד, כי בעצם חסידים צריכים להתפלל ב'עבודה', וכאשר לא עושים כן אלא כולם מתפללים במנין כרגיל, הרי הקב"ה מענישם שהתפלה תוכל להיות לפעמים אפי' במצב יותר נמוך מהתפלה של סתם יהודי.

(כא) ר' ניסן הי' אומר בדרך צחות, שזה שאדמו"ר הזקן הדפיס את ה'ולומר' בסידור (לפני ברכו בליל שבת) הוא כדי להורות שחסיד צריך להתפלל בעבודה ולא דוקא תמיד עם ה"מנין"...

מהרה"ח ר' יוחנן גורדון ע"ה

(כב) כאשר הנאצים ימ"ש כבר היו קרובים לדאקשיץ, כ' החסיד התמים ר' ליב שיינין ע"ה מכתב לר' יוחנן, ובתוכו התבטא אז דער אויבעשטער זאל העלפען שיהי' לנו שמחת י"ט כסלו ונרגיש את האור כו'. זהו הדבר שהי' נוגע לו כאשר כבר עמדו במצב של פקו"נ ממש.

(כג) הרבה פעמים אלו שלא לומדים חסידות אינם מורגלים ללשונות והביטויים של חסידות, ובקשר לכך שמעתי מר' יוחנן שבדוקשיץ הי' שיעור בלקו"ת, והי' איזה מתנגד שתמיד הי' יושב ליד השיעור אך מעולם לא רצה להצטרף. פעם א' שאלם המתנגד, הנה אתם אומרים כל הזמן שכשמשיח יגיע יתגלה ה'עצמות', מה כבר תעשו 'מיט די ביינער'...

(כד) הרב מענטליק ע"ה הי' מספר, שפעם התוועד הרבי בשבת והתאחזה השעה מאד. הרב מענטליק הסתכל על השעון וכאשר תפס עד כמה מאוחר, נדהם ואמר לעצמו 'עס איז פינסטר'. ר' יוחנן שמע את דבריו ואמר לו: ניין ניין, ס'איז ליכטיג ס'איז ליכטיג!

(כה) פעם הלכתי ברחוב בקראון הייטס עם ר' יוחנן, ואמר לי שבתור גבאי מגיעים אליו הרבה אנשים עם בקשות לקבל עליות. ובקשר לכך אמר: איני מבין, הרי באים לרבי צו ווערן 'אין' און מ'בעט זיך ווערן א 'יש'...

מחסידים שונים

(כו) שמעתי מהרה"ח ר' שמואל לויטין ע"ה שהרשב"ץ נ"ע הי' מספר משל ממלך שבהיותו בעיר רחוקה שמע שיר, והשיר מאד מצא חן בעיניו. אח"כ כאשר שב לעירו, שכח את השיר והצטער על כך, ולכן הזמין את כל המנגנים של אותה עיר שישירו לפניו את השיר ההוא, אלא שהמנגנים לא ידעו לאיזה שיר

המלך מתכווין ושרו כמה שירים, ואף שהמלך לא הי' מסוגל לזכור את השיר, אבל דבר אחד כן זכר, והוא שהשירים ששרו המנגנים אינם אותו שיר... והנמשל הוא, שכאשר הנשמה יורדת למטה הרי היא כבר לא זוכרת את המוחשיות של אלקות ולא זוכרת כיצד נראית ונרגשת האמת, אלא שדבר אחד היא כן זוכרת, שכל הענינים של עוה"ז ודאי אינם אמת.

(כז) הרה"ח ר' זלמן זעזמער אמר פעם, שלכאורה יש להבין את מאמר חז"ל "לעולם יאמר אדם, בשבילי נברא העולם", והרי יש באמירה ומחשבה כזאת משום ישות וגאווה? - אלא ביאר, שההיפך הוא הנכון. דהנה, כל מטרת בריאת העולם היא בכדי "לעשות לו ית' דירה בתחתונים". ואם כן, ככל שהאדם נמצא בדרגא נחותה יותר, היינו שהוא יותר בגדר "תחתונים", יותר שייכת בו מטרת בריאת העולם ד"לעשות לו ית' דירה בתחתונים". ממילא נמצא שחז"ל מצווים על האדם להיות שפל ונחות בעיני עצמו, עד כדי כך שיחשוב ש"בשבילי נברא (כל) העולם", כיוון שבמחשבה זו הוא מבטא שבאמת הוא התחתון שאין למטה הימנו, ודוקא בו שייך ביותר הענין דבריאת העולם לשם "לעשות לו ית' דירה בתחתונים"¹⁵.

(כח) הרה"ח ר' מיכאל דער אלטער, הי' מתוועד ואומר: אם לא תלמד חסידות, תתחיל לרדת ח"ו וקודם תעשה כך וכך ואח"כ יותר גרוע עד שתבואו למצב שאפי' לא תטבלו במקוה כלל... זה הי' הדבר הכי גרוע שר' מיכאל הי' יכול לשער.

(כט) עוד ע"ד הנ"ל: כאשר ר' מיכאל הנ"ל למד עם התלמידים בענין ביטול העולמות הי' מסביר להם באמצעות משל: תארו לעצמכם עיירה או כפר שאין בהם יהודים וכש"כ שאין בהם שום יהדות, לא מקווה ולא ביהכ"נ כו', הרי עיירה זו פשוט אינה במציאות. כך כל העולמות וכל הנבראים אינם מציאות!... כך "תיאר" ר' מיכאל את ענין ביטול העולמות¹⁶.

(ל) פעם הגיעו כמה בחורים להרה"ח ר' אשר ניקאלייבער, ולפני הלכם אמר להם: לערנען לערנט איר גוט, אבער [הבעי' היא ש]עסן עסט איר אויך גוט...

(לא) פעם חיכו הרה"ח ר' איטשע 'מתמיד' והרה"ח ר' אלתר שימחאוויטש ליכנס ליחידות, ואח"כ החליט ר' איטשע לעזוב, וכששאלו ר' אלתר ע"כ, אמר שהחליט שעוד לא עשה מספיק הכנות, וע"כ יכנס לאחר עוד כמה ימים. בשמעו דברים אלו החליט ר' אלתר שאף הוא לא הכין א"ע כראוי, וישוב רק לאחר כמה ימים.

בתקופה מאוחרת יותר התוועד ר' אלתר עם תלמידיו ואמר להם, שההבדל ביני לבין ר' איטשע הוא שר' איטשע לאחר כל יום נהי' יותר טוב ויותר ראוי ליכנס כו', אבל אני אדרבה נהייתי יותר גרוע כל יום¹⁷.

(לב) הרה"ח ר' זלמן הבלין ע"ה הי' תקופה מסויימת המשפיע בהארדיטש (סניף תו"ת). הי' שם גביר א' שמאד רצה שהוא יבא עם התל' להתוועד בביתו, וע"כ יושפעו בני ביתו לטובה כו'. ר"ז הסכים, אבל התנה זה ברשות לבא קודם ההתוועדות ולשפוך את הפסולת כו' בכל הבית. הלה מאד לא הי' מרוצה מתנאי זה, אבל כ"כ הי' רצונו שתתקיים התוועדות בביתו, עד שהסכים לתנאי. וכך הי', שר"ז בא עם

15) נדפס בתשורת לנגזם, סיון תשע"ו, בשם ר' מילך ע"ה.

16) ר' מילך ע"ה גם הוסיף, שבמשל זה יש עומק מיוחד, כי זהו משל מכוון לגדר של 'מציאות' שענינה 'העדר'. ואכמ"ל.

17) נדפס בשם ר' מילך ע"ה בספר 'יראת ה' אוצר' עמ' 99.

תלמידיו ושפכו את הנ"ל בכל הבית ואח"כ ישב והתוועד, ובאמת צמחה מזה פעולה טובה מאד על הב"ב. ואח"כ הסביר ר"ז טעם התנאי, שבתור הקדמה לחסידות, קודם צ"ל ביטול הנחת עוה"ז, ורק אז יכול אור החסידות להשפיע.

לג) הרה"ח ר' פרץ מוצקין התוועד פעם, ותוכן דבריו הי' שהאדם הרי הוא מוגבל, וממילא אין צריך 'להתעסק' בדיחוי הרע, אלא אם ישים הכחות שלו בענינים נעלים, ממילא כבר לא יישאר עוד מקום לדברים אחרים.

לד) בעת שלמדנו בלוד, דרש הרבי מרש"ח ע"ה שהתלמידים יתעסקו באמירת וכתבת פלפולים בחסידות. כתוצאה מזה, שלח אותנו רש"ח לתל אביב לשמוע ביאורים בדא"ח מהחסידים ה'משכילים' דשם. תחילה היינו אצל הרה"ח ר' משה גורארי' ע"ה, והוא דיבר בהרחבה על הענין ד'אוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית'. אח"כ הלכנו להרה"ח ר' נחום גולדשמיד ע"ה לשמוע ביאורים ממנו, וכשהגענו שאל האם כבר היינו אצל ה'פעטער משה' (ר' משה גו"א הנ"ל, שהי' דוד זגותו של ר' נחום). כאשר ענינו שאכן היינו אצלו, התעניין במה דיבר ר' משה, ואמרנו לו שדיבר על אוא"ס למעלה עד אין קץ כו', ענה ר' נחום: "איי, בנוגע לשלימות העצמות, איז ער דאך אין דער היים".

לה) פעם נכח הרה"ח ר' שלום פויזנער בהתוועדות במוריסטאון ושמע שאחד מצעירי החסידים ביטל את התקשרותם של גדולי זקני החסידים, והדיבורים לא מצאו חן בעיני ר' שלום. ר' שלום פנה לאותו חסיד וסיפר לו בדרך משל מא' שאחרי שנעשה שיכור רקד על השולחן, ועי"ז שבר את השולחן וכלים... כאשר נטלוהו לב"ד, טען שזה הי' אונס מצדו. אמרו לו הב"ד, תעשה התוועדות בביתך, ואז נראה אם תשבור השולחן והכלים כשתהי' שיכור...

שונות

לו) הראש ישיבה בלוד בתקופתי הי' הרה"ג ר' לייזער פלאטשינסקי ע"ה (תלמיד הגרי"ז מבריסק). הלה אמר בדרך צחות ביאור בפסוק (דברים ח, ג) "ויענך וירעיבך" שנאמר לגבי המן, ע"פ מה שאמרו חז"ל שהרשעים היו צריכים ללכת בשביל לקבל המן, וע"כ התביישו להראות שהם רשעים ולא הלכו, הדא הוא דכתיב 'ויענך וירעיבך'.

לז) הגאון ר' אפרים זלמן מרגלית (בעל בית אפרים ועוד) הי' נוהג שלא להתעכב בשמחת חתונה יותר מהצורך. פעם אחת התעכב בחתונה יותר מרגילותו. כאשר שאלו אותו על כך, ענה שהגאון רעק"א ביקש ממנו להיות שלוחו בהשתתפות בחתונה, ולכן אינו רוצה ללכת, כי כל זמן שמתעכב שם ה"ה שלוחו של רעק"א!...

הוא היה אומר...

”רמז: האדם מה הוא ומהותו הוא מגלה באמירתו (שיחות כ”ק מו”ח אדמו”ר בצה”פ) – לשון כ”ק אדמו”ר זי”ע בהגש”פ ד”ה חכם מה הוא.

(א) ישנו משל מחסידים: פעם אחת הי' מלך שנפל לעצבות, וזכר שיש לו קבלה שאם לובשים חולצה של איש שמח, הדבר פועל לטובה על מצב הרוח של הלובש. כשביקש משריו אם יכול ללבוש בגדיהם, כל א' ענה תירוץ אחר כיצד באמת אינו איש שמח, עד שפעם אחת שמע שיכור ברחוב שאומר שהוא האיש הכי שמח בעולם כו', וציוה לאנשיו שיביאו אותו שיכור לארמונו ע”מ שילבש בגדיו. כשהגיע השיכור ביקש ממנו המלך ללבוש את החולצה שלו, ויענהו השיכור שבאמת הי' שמח לעשות כן ולהשאיל לו את החולצה אלא שפשוט אין לו חולצה.

וחסידים סיפרו זאת כמשל על כך שאפי' אם אדם הוא במצב של כלות הנפש, ומרגיש אהבה ויראה וקרבה אל ה', עדיין הוא זקוק ל'לבושים' (היינו להלביש את הדברים במחשבה דיבור ומעשה בפועל, בקיום תורה ומצוות בפו”מ).

(ב) בשיחת ש”פ האזינו י”ג תשרי תשל”ב (יצא לאור ז”ע ע”י ועד הנחות בלה”ק), מבואר הפתגם מאדמו”ר מהר”ש דרבע השעה במשך היום שבה לומדים חסידות צריכה להתפשט על כל כ”ד שעות היום. ונשאל שם בהשיחה (ס”ג ואילך) דלכאורה אינו מספיק חמש דקות לפני כל תפלה בכדי שיתבונן בגדלות ה' (כדאיתא בשו”ע)? והביאור שם הוא בקיצור ממש דזהו מפני שלומד באופן דלכתחילה אריבער, ועי”ז יש בכחו לפעול שכל עניניו יהיו חדורים ברבע השעה של לימוד החסידות. ע”כ.

וי”ל בכוונת הדברים, בהקדים שפעם בא הרה”ח ר' בערקע חן ללוד, ודיבר שם בהתפעלות מלא חיות (כדרכו) אודות דברי אדמו”ר מהוריי”צ שצריך להיות מונח אצל כל תמים פה נולדתי פה אהי' בכל ימי חיי ופה תהא קבורתי, ובזה די אפי' רגעא חדא בתו”ת... (הדברים ידועים). וכדברים האלו הוא גם בנדון זה, דכאשר לימוד החסידות יהי' באופן פנימי ו”אליבא דנפשי”, אז די לו גם בחמש דקות לפני כל תפלה כדי שיפעל על כל היום שיהי' יום חסידי (קטע מהתוועדות).

(ג) מתנגד שהי' רב בעירו וגדול מאוד בעיני עצמו, רצה לדעת איך יספידוהו אחרי אריכות ימיו ושנותיו... מה עשה, עשה עצמו כמת, והניחוהו בארון והביאוהו לבית המדרש. ושם התחילו כולם להספיד, דייני העיר, הראש הקהל וכו' וכל אחד מרבה בשבחו והוא שוכב שם מאזין ומתענג, אמנם חשב לעצמו: הלא אינם מספרים אודות צדקותו שאינו אוכל כרוב מחשש תולעים... וכרגע קט לפני גמר ההספדים לא הי' יכול למשול ברוחו, וקפץ (ארויסגעשפורנגן) מהארון וצעק - ”אבער וואס איז מיט די קרויט” [- אבל מה עם הכרוב?]... וכשהי' ר' מילך ע”ה רוצה לגנות ענין הישות הי' רגיל לומר ”אבער וואס איז מיט די קרויט”, והלה הי' כבר יודע כוונתו.

(ד) פעם היתה מסיבה של פריצים, וכדרכם השתכרו והתחיל כ"א להתפאר בממונו וכו' ואח"כ התחילו להתפאר אודות ה'מאשקע' שלהם. א' אמר שה'מאשקע' שלו מנהל את כל האחוזה שלו ומכניס לו הרבה ממון, והשני אמר לו: ה'מאשקע' שלי בטל אלי, והוא יעשה כל מה שאצוונו. אמר לו הלה, הבה נראה האם יכול להרגיל דוב להתפלל כמו שהיהודים מתפללים, והשיבו, אכן בודאי כן יעשה אם אצוונו. עשו הימור בתנאי שעד כמה שבועות (במסיבה הבאה) יראה ה'מאשקע' פעולתו. למחרת קרא הפריץ ל'מאשקע' וציווה עליו להרגיל דוב להתפלל. והיהודי לא ידע מה לעשות והתחיל לבקש ולהתחנן מהקב"ה... פתאום נפל על המצאה, לקח כמה לוחות עץ ובנה 'סידור' ומרח על זה דבש. והרגיל את הדוב להתנענע וללקק את הדבש בקולות משונים... וכן עשה עם כמה לוחות, כאילו 'מתפלל' ו'מדפדף' ב'סידור'. כשהגיע הזמן, הראה במסיבה את הדוב המתנענע, עושה כמה קולות, והופך את הדפים כו'. כאשר ראה זאת הפריץ השני, התחיל לצעוק עליו: הדוב אינו מתפלל, הוא רק הופך את הדפים ומלקק את הדבש! ענה לו היהודי: מה אתה חושב, הלא כך מתפללים כל היהודים, רק הופכים את הדפים...

(ה) כאשר השלטון הקומוניסטי תפס את הנהגת המדינה ברוס', אחד הדברים שעשה כחלק מה'מהפכה' ה' הדפסת ספרי לימוד חדשים בשביל בתי הספר, כדי לחנך את התלמידים ברוח החדשה. בין השאר, הדפיסו גם ספרי חשבון חדשים. ולכאורה, מדוע היו צריכים להדפיס את ספרי החשבון מחדש, הרי זה ששניים ועוד שניים הם ארבעה, הוא הן תחת ממשלת הצאר והן תחת ממשלת הקומוניסטים?!.. אלא שבספרי החשבון ישנם תרגילים ומשלים להמחיש את החשבונות, כגון לפלוני יש חנות ופלוני שילם לבעל החנות סכום מסויים וכמה חייבים לו וכיו"ב, ודוגמה כזו של חנות או רכוש פרטי, הרי זה היפך כל האידאולוגי' החדשה שהכל שייך לממשלה ולאף אחד אין רכוש פרטי, ולכן כדי שהכל יה' חדור ברוח החדשה, הדפיסו מחדש גם את ספרי הלימוד בחשבון. והנמשל מזה מובן – צריך להיות בטלים לגמרי לרצון הרבי, עד כדי כך שלא זו בלבד שהענינים העיקריים יהיו כפי רצון הרבי, אלא אף הכחות והענינים החיצוניים צריכים להיות חדורים בביטול אל הרבי לגמרי.

(ו) שח לי בחור א', שיש לו בעי': יש לו הבנה והשגה מלימוד נגלה, כיון שמדובר בענינים גשמיים "שור שנגח את הפרה", "שנים אוהזין בטלית" כו'. משא"כ לימוד החסידות הרי אינו מבין בענינים נעלים ורוחניים, ולכן אין לו בזה שום תענוג. והמענה על זה: משל למה הדבר דומה, מצייד שהי' צד עופות. פעם אחת, נחו עיניו על עוף אחד הנח על פסל דמות המלך... מצד אחד רצה לירות ולצוד את העוף, אמנם לירות בדמותו של מלך הרי זו מרידה במלכות, ולכן הפטיר הצייד: "למקום יפה ברחת"! ובינתיים העוף נח שם במנוחה בלי שום ידיעה מכל זה... וכך ה' מסביר הרשב"ץ, דכן הוא במי שלומד חסידות, יכול היות שאמנם אינו מבין כ"כ הענינים, אך בינתיים הוא שמור... (קטע מהתוועדות).

(ז) כאשר אומרים קריאת שמע שעל המטה, צריך להתבונן קצת במה שאומרים. וניתן להמחיש הדבר עם סיפור: פעם בא א' לרב העיר ושאל שאלה בהלכה. והסתפק הרב אין לפסוק, ולבסוף פסק כא' מהצדדים. בלילה, הגיע הרב למסקנא שפסק דלא כדין. קרא לשמשו ושלחו באמצע הלילה ללכת לשואל ולהודיעו על הטעות. שאל השמש, למה אין להמתין למחרת? ענה לו הרב, איני יכול לומר "בידך אפקיד רוחי" בידעי שאולי הלילה אלך לעולם האמת, ואצטרך להסביר שם למה פסקתי שלא כהלכה...

התוועדות

מהתוועדות י"ט כסלו תשס"ט במוריסטאון, ביחד עם חברי הנהלת הישיבה, נרשם ע"פ סרט הקלטה.

חלוקת הש"ס, ודיוק בלשון הרב

א. באחת השנים הראשונות (אולי תשי"ב) עשו חלוקת הש"ס, אמנם כיון שהי' זה באמצע ההתוועדות, רצו לעשות זאת במהירות, בהשתתפות חלק מהמסובים בלבד. כאשר סיימו, אמרו לרבי שכבר נסתיימה החלוקה. ואמר הרבי שאין העניין "צו אפזאגען די ש"ס", כ"א שכל אחד מהמסובים יקח מסכת (היינו שאין הענין לדאוג לש"ס שיחולק, אלא הענין הוא שכל אחד יקח חלק בזה).

אצל הרה"ח ר' אייזיק האמילער היו עושים חלוקת הש"ס. בכל שנה נהג לשאול כ"א מהמסובים אם סיים את המסכת שלקח אשתקד, ובאם לא סיימו, הי' מיד מחלק הדפים שחיסרו. פעם אחת שאל את אחד המסובים אם סיים המסכת שלקח, והלה ענה שכן. שאל לו עוה"פ: אתה בטוח? וכן עוד פעם, עד שהאיש אמר שהתחיל לימוד המסכת לפני החלוקה. אמר על כך ר' אייזל: אדה"ז כותב שצ"ל "בכל שנה ושנה" – שבכל שנה צ"ל סיום בפ"ע.

ואגב, בענין גודל הדיוק בקיום הוראות רבותינו בדיוק כפי שכתבו ולא באופן אחר יש להוסיף:

הרב יהושע מונדשיין מספר¹⁸, שבנעוריו, עוד לפני הבר מצוה, עשה איזו טעות בתפילה. בקשר לכך, כתב מכתב לרבי, עם בקשה שהרבי יתן לו תיקון ע"ז. ובתשובה כתב לו הרבי ללכת לרב בשכונתו כדי לקבל תיקון. אך הרב במקום מגוריו הי' מתנגד, ולא רצה לבקש תיקון ממנו, ולכן פנה להרה"ח ר' שואל בער זיסלין (הוא הי' הרב בשכונה סמוכה).

הרב זיסלין קרא את המכתב ושאלו: "באיזו שכונה אתה גר?" השיב הרב מונדשיין: "בשדרות רוטשילד". "אם-כן, אני איני המורה הוראה בשכונתך, ולא אלי שלחך הרבי!" ואפילו לא ביקש לשמוע את פרטי הענין שאירע לו. חסידים צריכים לדייק במה שהרבי אומר.

החלטה קטנה היא בלתי מוגבלת

ב. "והימים האלה נזכרים ונעשים". אמנם הנזכרים ונעשים על מה שקרה בזמנו של אדה"ז איני יכול לספר לכם, אמנם מה שזכינו ואירע מאורעות עם הרבי בדור הזה, הרי צריכים לזכור את זה ועי"ז 'ונעשים'. סיפור קטן שאני זוכר והמחזה הוא לנגד עיני, הי' בסביבות השנים תשכ"ב-ג-ד. הסדר אז הי' שהרבי הי' הולך לביתו בד"כ בשעה 7 אחרי מעריב. בינתיים הלכו

(18) ראה גם תשורה מונדשיין כסלו תשס"ח.

הבחורים לאכול, והסדר התחיל בשעה 8, והרבי הי' חוזר ל-770 בשעה זו.

באור לי"ט כסלו פעם אחרי מעריב התחילו לנגן "ואני אבטח בך", והרבי עשה עם היד, וכולם רקדו... [הרבה פעמים ניגנו רק במילים אלו בלי ההתחלה]. והרבי נכנס לחדרו, והבחורים רקדו בפרוזדור, כאשר יצא מחדרו עוה"פ עשה עם היד, והבחורים המשיכו לרקוד, ולא עלה על הדעת לילך לאכול. כאשר הרבי בא בחזרה בשעה 8 עשה עוה"פ עם הידים, והי' שבע רצון מזה ש'שכחנו' לאכול...

הרבי תמיד הי' אומר, דבהתוועדות י"ט כסלו צריכים אמנם להתעורר כו', אך העיקר הוא המעשה בפועל ושתהי' בחיות חדשה. כאשר מדברים ש"ט כסלו הוא היום ש"אור וחיות נפשנו ניתן לנו" ויש שנה חדשה עם חיות חדשה כו' – העיקר הוא שיצא משהו מזה בפועל.

ידוע לשון אדמו"ר מהורש"ב "כל המצוות מתייחסים אל העצמות", היינו שכל ענין של קדושה שאנו עושים הוא בלתי מוגבל בתכלית, ומגיע עד העצמות ממש. ורק ענינים שאינם קדושה, הם מוגבלים.

לכאורה יש לשאול: בכל אדם, כאשר הוא רוצה דבר באמת, הרי הרצון קשור עם עצם הנפש כמבואר בהרבה מקומות בחסידות, ומהו החידוש, אפוא, בכך שהמצוות דוקא "מתייחסים אל העצמות"?

והביאור בזה הוא שבאמת יש חילוק גדול: בנבראים יש את עצם הנפש, והרצון הוא דבר נוסף, ואף שכמובן הרצון הוא המשכת עצם הנפש, אבל אינו הנפש עצמה. יש את 'בעל הרצון' ויש את

ה'רצון' הנמשך ממנו. משא"כ במצוות המתייחסות אל העצמות, אין זו ירידה מעצמות, אלא שמתייחסות עד לעצמות ממש. ובלשון החסידות: 'בעל הרצון'. נמצא שכל מצוה היא אין סוף ובלתי גבול, והרי זה נוגע לה' בעצמו.

ולכן אפי' ע"י החלטה קטנה (לדוגמא, לבוא בזמן להתפלל, לשמור את סדרי הישיבה וכיו"ב), 'מגיעים' עד לעצמותו ית'.

מסופר, שבזמן אדה"ז היתה עיירה שם דרו חסידים ומתנגדים. בשטיבל החסידי הי' א' שהיו לו ירידות ועליות. והסתפקו החסידים אם להמשיך ולקרבו או לא, כי יש לחוש שהשתייכותו לחסידות תוציא שם רע על החסידים. בזמן ההוא היו כל הקהל נכנסים יחד לרבי ליחידות, והסכימו לשאול את הרבי על זה. כאשר שאלו ביחידות, השיב אדה"ז: "איר וויסט נישט ווי טייער ביים דעם אויבערשטען, אז א איד טוט איין עבירה ווייניגער". היינו שאפי' מצוה אחת או מניעה מעבירה אחת, הרי זה בלי גבול.

בר"ה לחסידות יש חיות חדשה וכו', אמנם בפו"מ צריכים לקבל עכ"פ החלטה מעשית אחת. בכלל, כאשר מתוועדים ביחד, כ"א צריך לקבל עליו החלטות טובות.

אדמו"ר מהוריי"צ, באחת משיחותיו, מתאונן על כך שיתכן שחסידים יתוועדו אך אין מזה שום תוצאות לפועל. ועל כן כאו"א צריך לחשוב לעצמו ולקבל ע"ע החלטה גם אם זה מעשה קטן. והאמת היא שאין זה רק מעשה קטן, אלא גם החלטה טובה 'קטנה' נוגעת לא"ס ובל"ג והיא בלתי מוגבלת כנ"ל.

שמעתי (כמודומה בשם ר"ש גרונם): ידוע שיש כמה דרגות בשכר. יש אלף השביעי, ואח"כ נ' אלפים יובלות, דרגות ע"ג דרגות בגילוי אלקות. וכאשר יהודי עושה אתכפיה של הסט"א פעם אחת יותר, הרי מה שנפעל ע"י מעשה קטן זה יהי ניכר בשכר עד אלפי דרגות.

למשל, אם אחד שמעולם לא לקח מסכת בחלקת הש"ס וזה קשה לו, וכעת ייקח מסכת בחלקת הש"ס, או שבחור יקבל ע"ע ללמוד כל יום פרק תניא כפי שהרבי דיבר פעם שנהגו כן הרבה חסידים - הרי לכאורה יכולים לחשוב: הרי אני במצב ירוד ביותר, ומה יועיל ההוספה של פרק אחד בתניא או לימוד מסכת בחלקת הש"ס, והרי אני במצב ירוד... אך האמת היא, שאע"פ שבדאי על האדם להשתנות לגמרי ולהשתפר ע"י תשובה כו', אמנם אל תהי גם ההחלטה הקטנה קלה בעיניך, כי כאשר בחור לומד בכל יום פרק תניא הרי זה א"ס ובל"ג. וכנ"ל, שכל ענין של טוב וקדושה קשור בעצמותו ית', וא"כ הרי"ז נצחי ואין סוף, ולא כפי שאנו חושבים, שזהו רק ענין קטן.

וכן בצד השני, נראה לנו שלתפלל בלי גארטל או לברך ברכת המזון בלי רעקל זה דבר קטן ואומרים לעצמנו, נו נו, מה קרה? מאי כולי האי?... אבל לא! כל ענין שנראה בעינינו כפרט קטן, באמת הוא נוגע עד בל"ג.

"היא היא תורת הבעש"ט"

ג. הבעש"ט יסד את חסידות הכללית. היו מקובלים לפניו - רשב"י, האריז"ל. חסידים היו אומרים משל על החידוש של הבעש"ט, מאחד שבא לעיר ואמר שנמצא מלך באיזה מקום. אדם אחר בא לעיר ומוסיף ואומר דלא רק שיש מלך

אלא הוא בעצמו ראהו. בא שלישי ואומר שלא רק שיש מלך וראהו, אלא הוא מביא את המלך עמו.

וכך בענייננו. עד זמן הבעש"ט עניני אלקות היו למעלה מהעולם. ובא הבעש"ט וגילה ענין האמונה באלקות, והמשיך אלקות באופן שתהי' לנבראים שייכות לאמונה פשוטה ובטחון בה'. הרי זה אחרי גזירות ת"ח ות"ט, הרי חושך והעולם הרי במצב של התעלפות כו'.

וכל זה הוא חסידות הכללית, גילוי הנשמה, גילוי האלקות שנמצא בעולם, אך אדה"ז לקח את זה והסביר את זה באופן שיהי' מובן בשכל האדם, היינו, אדה"ז לא חידש את עצם ענין החסידות, אלא לקח את החסידות של הבעש"ט והמשיכה בכחות פנימיים. וכהלשון במכתב של אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: "היא היא תורת הבעש"ט", ולכאורה מה מדגיש בתיבות אלו, אלא ללמדנו דכאשר לומדים מאמר חסידות, אי"ז ענין של שכל אנושי ח"ו אלא ענין של **אמונה** שלמעלה מטו"ד (מה שהמשיך הבעש"ט), אלא שהאמונה באה גם בפנימיות בשכל.

וכמו בענין זה שהנפש מחי' את הגוף, הנה יש חיות כללית וחיות פרטית: החיות כללית מחי' את הגוף, והחיות פרטית ענינה חיות מצוירת לפ"ע האברים הפרטיים שמתלבשת בהן בפנימיות, כמו ההילוך ברגל והראי' בעיניים. אך החיות פרטית אינה דבר נפרד מהחיות הכללית, אלא היא החיות הכללית כפי שמצטיירת בלבוש מתאים להתאחד בפנימיות עם האברים.

ליתר ביאור:

מבואר בחסידות, שהמשכת האמונה הפשוטה למטה היא שכאשר אומרים 'ברוך הוא

וברוך שמו' ממשיכים את אור ה' בעולם, כאשר אומרים 'אתה הוא הוי' לבדך' ממשיכים את בחינת 'אתה', עצם האור, בשם הוי', וההתפשטות היא עד העולם. וכן באמירת 'אמן יהא שמאי רבא' כו' (וע"ד שהובא בהיום יום (ט"ו תמוז): "בתענוג נפשי על אלקות יכול להיות מזה שמנונית בגוף. אומרים על הרב נחום מטשרנובל שהיה שמן בגופו מענית אמן יהא שמאי רבא". היינו שהחיות מעניינים אלו נתנה לו חיות לגופו ולא הי' צריך לאכילה ושת'...).

[אגב, פעם שאל אחד מאדמו"רי פולין את ר' משולם רייך, חתנו של הרה"ק ר' ברוך שלום בן אדמו"ר הצ"צ, מדוע לא הכניס אדה"ז בסידורו ענין אמירת 'לשם יחוד' לפני כל מצוה. וענה ר' משולם שהרי אדה"ז מסביר את נוסח הברכה, ש"ברוך" הוא מלשון המשכה, "אתה" קאי על עצם האור כו'. וע"כ לא הכניס 'לשם יחוד' (שתוכנו שממשיכים אור אלקי למטה כו') קודם כל מצוה, כי הרי זהו מה שמכוונים בברכה עצמה¹⁹].

וכל זה הוא מהענינים שהדגיש הבעש"ט, דע"י הנחת התפלין בגשמיות על הראש ממשיכים למטה גם מחכמה דאצ"י (כמובאר בחסידות בכ"מ). ולכן, יש כמו שסתם יהודי מניח תפילין, וכפי שחסיד מניח תפילין. דלכאורה הרי זו אותה הנחת תפילין, אך באמת אין זה אותו ענין, כי אצל מי שלמד חסידות נרגש אור אלקי בעשיית המצווה. וכ"ז הוא מהגילויים של הבעש"ט.

ואת זה הביא אדה"ז בשכל. ואין הכוונה שמאחר שאדה"ז הי' גאון נפלא לכן הי' יכול להסביר כל דבר במשל, ומשום כך הי' יכול להסביר ג"כ עניני אלקות ע"פ שכל. לא! אלא שהענין הוא שלאדה"ז הי' הכח להסביר את עניני אלקות באופן המתקבל

(19) ראה רשימת דברים (חיתריק) עמ' 260.

בשכל, וביחד עם זה הענין ישאר ענין אלקי. כדיוק הלשון במכתב 'היא היא תורת הבעש"ט', היינו שהמאמר שלומדים בחסידות הוא בעצם האמונה הפשוטה שיהודי קשור בה', אלא שזה בא גם בהבנה והשגה.

יש ווארט מפורסם בשם חסידים, דכשם שיש ג' יו"ט בקיץ (פסח, שבועות וסוכות), כך יש ג' יו"ט בחורף - יט כסלו, חנוכה ופורים. תלת קשרין מתקשראין דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקוב"ה: פורים - ישראל. חנוכה - תורה. יט"כ - קוב"ה, אלקות. כי ענין יט"כ, גילוי חסידות חב"ד, הוא לא ח"ו גילוי של שכל אלא גילוי אלקות.

ר' אייזל האמילער אמר פעם שלאדה"ז עצמו לא היתה שום נפק"מ בין ישיבתו במאסר וישיבתו בביתו, ובשניהם הי' עושה אותו דבר, אלא השמחה שלנו ביט"כ היא כי ללא היציאה של אדה"ז מהמאסר לא היתה לנו שום הכרה באלקות²⁰.

במכתבו הידוע²¹, כותב ר' אייזל שח"ו לומר על חסידות שהיא פילוסופי' אלא שהיא אמונה טהורה, כי האמונה היתה בקטנות במצרים כו', וחסידות פעלה התפשטות הנקודה בהיכלא. שירגישו ענין ההשגחה פרטית בכל, להרגיש בכל מאורע שזה בא מה', זהו האמונה פשוטה.

ואדה"ז גילה את עצם פנימיות התורה. כדאיתא בתורת שלום שמאחר שעיקר ענין התגלות החסידות והפצת מעיינות החסידות חוצה הוא "אחרי פטרבורג", לכן ראה אדה"ז את הבעש"ט בפ"ב, כי התגלות החסידות שלאחר פ"ב (עיקר התגלות החסידות), הכל תלוי ובנוי על מה

(20) ראה לשמע אוזן מדור אדה"ז אות ז.
(21) הנודע בשם 'אחרי שובי למנוחתו'.

שלומדים השכלה, ביאור מבחון, משל על אור הסובב וכיו"ב. לא! כאשר לומדים משל על אור הסובב בחסידות, תופסים את האור אלקי עצמו שעליו לומדים, אלא שהאור בא עד למטה מטה, עד ללבוש של השגה.

[ובענין זה שהאור האלקי בא למטה בלבוש של השגה ממש, יש לציין שבדור השביעי זכינו לגילויים עוד יותר נעלים, כי בשיחות ובמאמרים של הרבי נתבארו הענינים הכי נעלים והכי דקים. לדוגמא, במאמר ד"ה פתח אליהו תשט"ו, וד"ה גדול יהי' תשכ"ב כו' הרבי מסביר ענינים נעלים ודרגות עמוקות באופן דהבנה והסברה, ואלו הם ענינים שפעם היו החסידים אומרים עליהם שהידיעה בהם הוא רק באופן של ידיעת השלילה, ואילו הרבי מסביר ענינים אלו בהסברה ממש].

וכאשר נביט על מאמר חסידות באופן כזה – יהי' לנו דרך ארץ ברמה אחרת כאשר אנו ניגשים אל המאמר. והרי כאשר לומדים מאמר צריכים להבין במה מדובר!

"אור וחיות נפשנו"

ד. ידע איניש בנפשו מצבו האמיתי ברוחניות. והאדם יכול לחשוב: בלימוד הנגלה והחסידות אכן זה בבחי' "אותי אתם לוקחים" כו' והכל יפה מאוד, אך מה זה נוגע אלי, הרי אני כ"כ

שגילה הבעש"ט (האמונה פשוטה). ורק, שקודם פ"ב העיקר הי' האור (אף שהיה גם ענין ההתלבשות בשכל), ואחרי פ"ב רואים שהמאמרים באים גם בהנחה שכלית, ועי"ז אפשר 'לתפוס' גם את הנה"ב.

וזהו מה שספר התניא נקרא בשם "תניא", אותיות "איתן" על שם ה'איתן שבנשמה' כידוע. דלכאורה, התניא היא ספר **שכלי** (וכפי שאמר פעם 'א גוטער איד', שתניא הוא שכל טוב), ואם כן מדוע נקרא ע"ש 'איתן הנשמה', אמנם האמת והעיקר היא שזהו איתן הנשמה, היינו האור!

ענין

חסידות חב"ד
שגילה אדה"ז
הוא ע"ד השמן
דחנוכה החתום

בחותמו של כהן גדול. וידוע שהענין ב'שמן' זה שמצאו הוא כי כדי להאיר את החושך זקוקים לאור שלמעלה מהשתלשלות, שזהו התוכן של שמן (בחינת חכמה) שחתום בחותמו של כה"ג (אור שלמעלה מסדר השתלשלות). ולכאורה יש לשאול – הרי אם הענין הי' שהיו זקוקים לגילוי שלמעלה מסדר השתלשלות, היו צריכים למצוא חותמו של כה"ג בעצמו, ועי"ז להאיר את החושך, ומהו הענין של ה'שמן'. אלא הענין הוא שזה גופא החידוש, דשמן היינו חכמה, אלא שזו חכמה החתומה בחותמו של כה"ג, **ושני הקצוות הם בהתאחדות גמורה**. כלומר, חסידות אין ענינה

ירוד שקשה לי להרגיש שאני באמת 'תופס' את הקב"ה ע"י לימוד נגלה וחסידות.

[ע"ד שמצינו שבתניא אגה"ת פ"א מביא אדה"ז ראי' לכך שענין התשובה היינו עזיבת החטא בלבד (ולא וידוי וכפרה כו'), מההלכה בהל' עדות שכאשר עושים תשובה ה"ז מספיק להיות כשר לעדות. וידועה הקושיא, למה לא הביא הוכחה מהגמרא הידועה - מי שקידש ע"מ שהוא צדיק גמור, מקודשת מספק שמא הרער תשובה בלבו (ומזה מוכח שאין צורך בוידוי או כפרה וההחלטה לעזוב את החטא מספיקה). והרבי מבאר דמשם אולי אין ראי', כי באיסורין (הרי מדובר בקידושין) הולכים אחר הרוב, ולכן יתכן שנפסקה הלכה כנ"ל שע"י הרהור תשובה מקודשת, הוא כי ע"פ רוב זה מספיק, אמנם ידע איניש בנפשו אני כה ירוד שאין הגמ' בקידושין מדברת עלי...].

וע"ז כותב אדמו"ר מהורש"ב במכתבו הידוע ד"אור וחיות נפשינו ניתן לנו", היינו שלא הסתפק במ"ש שחסידות היא "אור" אלא הגדירה גם כ"חיות".

ויובן בהקדם גדר ה'חיות': הגוף כשלעצמו הוא דומם ממש, היפך החיים. והנפש היא בריחוק מהגוף באין ערוך, כי יש דומם צומח חי מדבר, ודומם (הגוף) הוא הנחות ביותר ומדבר (הנפש) הגבוה ביותר, ואעפ"כ כשהנפש מתלבשת בגוף, יש בכחה לפעול שמחד גיסא הגוף יישאר כמות שהוא (גוף נחות שבמהותו הוא 'דומם') - אך הגוף גם משתנה ונעשה גוף 'חי'. וזהו גדר ה'חיות', שאינו כמו ענין האור - שאינו פועל על הדבר שבו מאיר שהוא עצמו 'יתעלה' אלא 'שולל' ו'מגרש' כל מציאות אחרת, כי אור הוא עצמי, וגדרו הוא שהאור דבוק בעצם ומעולם לא יצא מגדר זה.

וכאשר הוא מאיר, נעשה המקום (החושך) בטל והאור שוללו בתכלית, ולא שפועל על מקום החושך **שבעצמו** יהפוך למקום אור. משא"כ נפש, פעולתה היא שהדומם נשאר דומם, אלא שגם הוא **מתעלה** להיות דומם 'חי' ונעשה מאוחד עם הנפש. ואי"ז שהנפש דוחה ושוללת את הגוף, כ"א **שהגוף** (בתור גוף) נעשה 'בטל' לנפש.

ולכן, אם מישוהו יחשוב שהרי הוא מכיר את עצמו, והוא במצב ירוד עד כדי כך שמתבייש לדבר אודות הענינים שבהם נכשל רח"ל - אומרים לו שהאלקות שבתורה (ובפרט חסידות) יכולה **להחיות** את האדם, ולשנות אותו מן הקצה אל הקצה.

אלא, שיש לזה תנאי אחד - צריכים ללמוד תורה באופן שהתורה נעשית **מציאותו**, כי אם ילמוד תורה לפרקים, לפעמים, והלימוד לא נעשה מציאותו הרי זה ע"ד המשל של האדמו"ר הרי"צ מעני שלא היו לו בגדים ללכת לחתונה, ושאל הבגדים מהגביר כו' שאף ש'לבושי' הגביר הולכים אל החתונה, הגביר עצמו אינו הולך... וכך גם, אם מישוהו לומד חסידות אך אינו בטל לענין, הרי ה'חיות' של התורה לא תפעל עליו להחיותו.

לתורה יש כח להחיות מת, אמנם זהו רק כאשר יבטל את עצמו לתורה, והכוונה היא הן ללימוד חסידות והן ללימוד נגלה, כי תורה אחת היא, והרי שמו של אדה"ז הוא "שני-אור", ואי אפשר לחלק ביניהם. מי שמחלק, ונוטל רק חלק וציור אחד מהתורה, הרי זו הוכחה שאינו בטל אל האור האלקי שבתורה, אלא הוא ציור בפ"ע, והתורה היה ציור אחר בפ"ע, ולכן התורה לא תפעל עליו שיתהפך להיות אדם חי.

העיקר הוא הרצון

ה. אמנם יש שואלים, ווי פאנגט מען אן?
הרבי רוצה כך, אך איך מתחילים?

והביאור בזה פשוט: השאלה "איך מתחילים" היא שאלה טפילה, כי הנקודה העיקרית היא הרצון והחפץ, ואח"כ כבר ימצא לעצמו דרך להתחיל.

הרבי דיבר פעם (התוועדות ש"פ וישב תשח"י) על המבואר במאמר של אדמו"ר מהר"ש שיש נתינת צדקה 'בלתי גבולית', והסביר דיש ב' אופנים בנתינת צדקה: א) משער לפ"ע היכולת שלו, ולפ"ז הוא נותן צדקה, וזהו בהגבלה. ב) יש עיירה של הרבה עניים, וכולם צריכים פרנסה, יש מי שצריך לחתן בנותיו, וזה אין לו בית כו', וא"כ כאשר אחד יחליט לעצמו שצריך לפעול שלא יהיו במקום עוד עניים, אלא כל אחד יהי' לו מה שצריך, היינו שהוא נותן באופן כזה - כפי שהענין דורש, זוהי נתינת צדקה באופן של בל"ג. ואף שאח"כ בדואי צריכים לעשות חשבון כיצד באמת ליישם את הדבר בפועל, וכיצד לסדר שיהי' לכל אחד די מחסורו, אך כאשר מתחילים מ'ההנחה' שצריך למלא את החסר (ולא כמה יש לי לתת) כבר מוצאים כיצד לסדר את הענין בפועל.

וכך גם בענינו, השאלה איננה "איך מתחילים", אלא אם באמת ירצה כפי שהרבי רוצה, וירגיש ש'הענין' נצרך לו, כבר ימצא את הדרך להתחיל...

ובנוגע לפועל, הדבר הראשון הוא, שבחור צריך לבוא למסקנה ד'עם-הארצות' היא חסרון. בושח וחרפה הוא כאשר בחור יוצא מהישיבה ואינו יודע ללמוד! ההתחלה היא שהוא יודע שזהו

כלומר, כדי שהתורה תהי' "אור וחיות נפשנו", הרי זה רק אם כאשר יושבים ללמוד תורה רוצים לבטל לגמרי את המציאות האישית בתוך המציאות של התורה. כמו שהסבירו חסידים את התואר "בן תורה", שפירושו שצ"ל היחוד עם התורה כמו הבן עם האב, לא שלומד שעה כאן שעתיים כאן, שאז אפילו אם לומד כל היום, הרי באופן כזה אינו מונח בלימוד ואינו בטל ללימוד, אלא צ"ל כמו בן אל האב, היינו מסור לגמרי לענינים שלומד. צ"ל "אסורה מכאן להתקרב לשם", כפי שמבואר בחסידות דמיש ליש צ"ל עכ"פ אין בינתיים, בלי האין אא"פ שהיש השני יתהווה מזה. ודוקא ע"י שמוסרים את כל המציאות שלנו לתורה עי"ז יכולים לקבל מתורה ומכל עניני קדושה.

את הסיפור הבאה שמעתי מר' בערקע חן בתחילת בואו מרוסי' לאה"ק והוא סיפר את הסיפור בחיות כדרכו (וראו שממש הי' חי מזה): אדמו"ר מהוריי"צ פעם התוועד בחייו של אביו בשמח"ת, ואמר שיש בחורים הנמצאים בתו"ת כבר כו"כ שנים אך אין זה פועל עליהם. והאמת היא, אמר הרבי הקודם, צ"ל מונח אצל תמים: "דא בין געבארן געווארן, דא גיי איך שטארבן ובבית החיים בליובאוויטש יקברו אותי", ובהנחה כזו, די גם ביום אחד כדי שיפעל עליו תו"ת. כאשר בחור בא לישיבה עם כל הישות, ורוצה להוסיף על הציור שלו להיות בקי בש"ס, לקבל סמיכה כו' - לא עי"ז יקבל מאור התורה.

בד' אמות של תו"ת, צריכים לשכוח על המציאות שקדמה לזה... "דא בין איך גיבארן געווארן". והרי כהלשון הידוע "כשם שלא ישכנו אש ומים בכלי א', א"א להיות אהבת הבורא ואהבת עוה"ז ביחד".

רצה"ע שצריך להיות למדן... ואם יש לו החלטה כזאת, כבר ימצא עצות 'ברענן די קאפ' כדי שיוכל ללמוד... ועד"ז לבחור צריך להיות מונח שתכלית ירידת נשמתו למטה היא כדי להיות חסידישער בחור ובמשך החיים להתעסק בשליחות הרבי, וכאשר מונח אצלו כך, כבר ימצא את הדרך ארויסרייסן זיך מהחושך, ע"י לימוד עוד מאמר, נסיעה לאוהל, יבכה ויאמר תהלים, יבקש עזרה מחבר כו'. וכאמור, השאלה אינה במה להתחיל, אלא השאלה היא האם רוצים באמת, האם 'מונח' אצלו שנדרש ממנו למלא את הכוונה, כי העיקר היא ההחלטה בראש.

ידוע המבואר בדא"ח אודות "גנבא אפוס מחתרתא רחמנא קריא" שכאשר האמונה אינה מונחת בפנימיות, יכולים להתנהג בפועל היפך ממה שהאמונה דורשת. ולכן מובן שבדאי ההחלטה וההנחה הכללית האמורה לא מספיקה, וצריך להביא את ההחלטה לידי כך שהענין יהי מונח באופן פנימי, אך קודם כל על הבחור לחשוב, מדוע ירדה הנשמה למטה, ועליו לבא לידי הכרה שיש כוונה להאיר העולם. וכאשר יבא לידי הכרה זו, הרי השאלה איך אכן ממלאים כוונה זו, היא כבר שאלה אחרת, וכל אחד יש את ענינו המיוחד. זה משלים את הכוונה בעיקר ע"י לימוד הנגלה וזה בענינים אחרים.

וכאשר יש לאדם הנחה זו ומונח אצלו שעליו למלא ולהשלים את הכוונה, הרי ע"י זה היצה"ר מתבטל ממילא, כי מאחר שמונח אצלו שצריך למלא את הכוונה, הרי הוא תמיד יתעסק

בענינים נעלים, ובדרך ממילא כבר לא יהי ליצה"ר שום מקום.

ישנו פוילישער ווארט: מדוע "מצוה גוררת מצוה", כי יש געשמאק נפלא בעשיית המצוה, והאדם פשוט לא מסוגל להתנתק מהמצוה, ורק ע"י עשיית מצוה אחרת יכול לינתק מזה... (ועד"ז הוא להיפך ח"ו בנוגע לעבירה).

ואכן, רואים במוחש שכאשר יהודי מונח ושקוע בלימוד התורה, הוא חושב לעצמו: מה, אעשה עבירה עכשיו? יש לי ענינים יותר נעלים לעשות.

התמים שמאי

ו. הי' בלויבאוויטש בחור יקר מאד בשם שמאי. לא הי' מהעילויים, כשרונותיו היו פשוטים. פעם התוועדו כמה בחורים ביחד, והוא לקח הרבה משקה והתחיל לבכות. ואמר, הרבי הוא האילן ואני הענף, ובכה על כך ש"אני מושך למטה את הרבי בתוך מחשבותיי".

מספרים על שמאי, שפעם נכנס לרבי הרש"ב, ושאל האם הוא יכול להגיד ווידוי "על חטא" בליל שבת. ושאל אותו הרבי מדוע הוא צריך לעשות כן? וענה שללא "על חטא" קודם השינה הוא פשוט לא יכול לישן. ואומרים שאכן הרבי התיר לו לומר על חטא, הרי לולי זאת אינו יכול לישון... זה הי' מהפשוט'ע בחורים בלויבאוויטש!

לחיים.

נדפס ע"י ולזכות

משפחת קובאל

נדפס ע"י

הרוצה בעילום שמו

לזכות עורכי הקובץ

נדפס ע"י ולזכות

משפחת הרה"ת ליב לרנר

